

De Landeigenaar ⁹⁷

IN VLAANDEREN

Driemaandelijks ledenblad van Landelijk Vlaanderen
december / januari / februari 2023

Word NU lid
van Landelijk Vlaanderen!
www.landelijk.vlaanderen

Kweek van
kerstbomen

De bodem
gezond houden

Dossier:
Ecohydrologie

Landelijk Vlaanderen

**Verzeker
bosbrand, storm,
iijzel- en sneeuwdruk**

Onderlinge Bossen
Verzekering

**Beste voorwaarden
Laagste premies
Uniek in België**

**Finepolis
ECOASSUR**

Info & Offerte

www.bossenverzekering.be

info@finepolis.be – Tel 0470/24.76.36

BE0444.091.635 – Finepolis bv – Valkeniersdreef 5/23 3140Keerbergen

Je Makelaar
Je beste
Verzekering

De bosteller

Auteur: Agentschap voor Natuur en Bos

Vlaanderen
verbeelding werkt

Bossen beroeren iedereen. Ze zijn belangrijk voor planten, dieren en mensen. We moeten ze koesteren en we willen er meer. Het is de ambitie van de Vlaamse Regering om 10.000 ha bijkomend bos te realiseren tegen 2030. 4.000 ha daarvan tegen 2024, het einde van deze legislatuur. De overheid moedigt lokale overheden, partnerorganisaties, verenigingen en particulieren aan om mee te werken aan het realiseren van deze ambitie. Om te kunnen opvolgen hoeveel nieuw bos er in Vlaanderen bijkomt, is er de bosteller van het Agentschap voor Natuur en Bos. Op deze website kan elk nieuw aangeplant bos geregistreerd worden.

Heeft u, als private eigenaar tussen 1 oktober 2019 en vandaag een nieuw bos aangeplant of bos gecompenseerd ga dan meteen naar de website van de bosteller (<https://www.bosteller.be>) en registreer uw bos. Zo helpt u mee aan de realisatie van 10.000 ha bijkomend bos in Vlaanderen tegen 2030.

08

Afschafing Ungeplukt - © Yvonne Le Biefen

14

© Landelijk Vlaanderen - Alec van Havre

28

© Fauna & Floraparc

Inhoudsopgave

- 4 Woord van de voorzitter
- 5 Uit de Wetstraat
- 7 From Brussels, with love
- 8 Oh sparreboom, oh sparreboom, wat zijn je takken wonderschoon!
- 10 Ecohydrologie
- 12 De Bruine Kriekpeer van Kerken is de Boom van het Jaar 2022
- 13 Blik uit het buitenland: online marktplaats voor natuurwaarden in Finland
- 14 Landgoed in de kijker: Het Vrijselfhof
- 18 Waarom is het belangrijk je bodem gezond te houden?
- 24 Soort in de kijker
- 26 Natuurlijke verjonging met populier, een verrijking of een bedreiging?
- 28 Tips om je terrein in te richten voor klein wild
- 34 Trees For Future: testen van nieuwe soorten voor meer diverse en veerkrachtige bossen
- 31 Erfgoedbescherming: hoe gaat dat in zijn werk?
- 38 Nieuwsflash
- 39 Zoekertjes en Events

Redactieteam

Margot Leemans
Adviseur Bosbeleid
Aanspreekpunt Privaat Beheer –
Natuur en Bos

Valérie Vandenabeele
Sr. Advisor, Aanspreekpunt Privaat
Beheer – Natuur en Bos & Hubertus
Vereniging Vlaanderen

Alec van Havre
Bestuurder Landelijk Vlaanderen
& Aanspreekpunt Privaat Beheer
– Natuur en Bos

Jurgen Tack
Algemeen directeur, Landelijk
Vlaanderen & Aanspreekpunt
Privaat Beheer – Natuur en Bos

Colofon

De Landeigenaar in Vlaanderen is een uitgave van Landelijk Vlaanderen vzw
Trierstraat 67 - 1040 Brussel - Tel. 02 217 27 40

info@landelijk.vlaanderen - www.landelijk.vlaanderen

Hoofdredacteur en verantwoordelijke uitgever:

Jurgen Tack, jurgen.tack@landelijk.vlaanderen

Realisatie en eindredactie: Valérie Vandenabeele, redactie@landelijk.vlaanderen

Vormgeving: Femke Vanhellemont

Advertenties: redactie@landelijk.vlaanderen

© Landelijk Vlaanderen vzw

www.facebook.com/landelijkvlaanderen

twitter.com/LandelijkVla

Landelijk Vlaanderen
vzw is lid van de
Koninklijke Belgische
Bosbouwmaatschappij

Landelijk Vlaanderen
vzw is lid van European
Landowners Organization

Landelijk Vlaanderen vzw en
Historische Woonsteden vzw
zijn stichtend lid van Aanspreekpunt
Privaat Beheer – Erfgoed

Landelijk Vlaanderen vzw en
de Koepel der Bosgroepen vzw
zijn stichtend lid van Aanspreekpunt
Privaat Beheer – Natuur en Bos

Voorwoord

Guido Mulier, voorzitter

Woord van de voorzitter

Beste leden en sympathisanten,

Het nam de mensheid bijna 2 miljoen jaren om de stenen voorwerpen die ze gebruikten als instrumenten om te hakken en te snijden uiteindelijk te voorzien van een houten steel. Tussen de uitvinding van het wiel en de eerste gemotoriseerde voertuigen lag amper 10.000 jaar. Tussen de ontdekking van penicilline en de ontdekking van ons DNA lag nog geen 50 jaar. Het internet is net 40 jaar oud.

Het is duidelijk: de wereld verandert steeds sneller. Meer recent zorgden opeenvolgende crisissen, waaronder COVID-19 en de Oekraïens-Russische oorlog, voor een snelle verandering van onze manier van leven, winkelen, reizen en nu ook de wijze waarop we energie consumeren. Ook het veranderende klimaat zorgt ervoor dat we op een andere wijze aan landbouw en bosbouw (moeten) gaan doen.

Innovaties in de landbouw worden daarbij vaak ondersteund vanuit de overheid. Dat kan niet gezegd worden voor de bosbouw. Klimaatwijziging is een regelrechte bedreiging voor onze bossen.

Om onze bossen op lange termijn gezond te houden en ervoor te zorgen dat ze de nodige ecosysteemdiensten kunnen leveren is het noodzakelijk om ze te wapenen tegen de directe gevolgen van klimaatwijziging: temperatuuroename en droogte. Daartoe moeten we wel bereid zijn om verder te kijken dan de traditionele lokale soorten. Deze zijn immers onvoldoende gewapend voor de hogere temperaturen die we vandaag al kennen. Meer natuur kan zeker bijdragen aan het opvangen van de gevolgen van klimaatwijziging. Maar waar het klimaat wijzigt, moet ook de natuur volgen. Het herstel van de ecosysteemdiensten (geleverd door de natuur rondom ons) moet ons daarbij gidsen en laten we ons niet angstvallig vastklampen aan een ideaalbeeld uit een dicht of ver verleden.

Ook onze eigen organisatie verandert. Vanaf 1 januari 2023 neemt Valérie Vandenaabeele de directeursrol over van Jurgen Tack. Valérie heeft in de laatste 10 jaar heel wat kennis opgedaan binnen onze organisatie. Ze is dan ongetwijfeld ook in staat om onze leden een maximale ondersteuning te geven terwijl ze haar eigen ideeën kan

ontrollen om onze vereniging verder door te laten groeien. Op deze wijze moet Landelijk Vlaanderen het aanspreekpunt blijven als sectorvertegenwoordiger van de private eigenaars. Daarbij zullen de belangen van onze leden steeds primeren. Privaat grondbezit is immers cruciaal voor economische, ecologische en sociale ontwikkeling in Vlaanderen en daarbuiten.

We zijn Jurgen heel dankbaar voor zijn jarenlange toewijding. Hij is een gedreven directeur met een enorme, soms onuitputtelijke energie. Zijn wetenschappelijke verdiensten werden meermaals erkend in binnen- en buitenland. Met zijn optimistisch karakter is hij heel inspirerend voor velen onder ons, kortom Jurgen heeft met hart en ziel voor Landelijk Vlaanderen gewerkt, dank u Jurgen!

Proficiat Valérie met haar benoeming. We hebben het volste vertrouwen dat deze overdracht een verdere vooruitgang betekent in de uitbouw van Landelijk Vlaanderen

Guido Mulier
Voorzitter Landelijk Vlaanderen

VAN DE PUT & CO
BANQUIERS PRIVÉS | PRIVAATBANKIERS

Uit de Wetstraat

Auteur: Jurgen Tack

7 Jaar lang mocht ik de pen vasthouden om de artikelenreeks 'Uit de Wetstraat' te schrijven. Vanaf het volgende nummer van 'De Landeigenaar' laat ik dat over aan mijn opvolger, Valérie Vandenabeele, als nieuwe directeur van Landelijk Vlaanderen. Ik maak dan ook graag gebruik van deze gelegenheid om eens terug te blikken op het beleid en hoe dit inspeelt op private eigenaars.

Een eerste conclusie die ik moet trekken is dat private eigenaars, klein en groot, nog steeds te weinig betrokken zijn bij het beleid. Bij tal van besprekingen gaan landbouworganisaties, natuurorganisaties, vertegenwoordigers van de industrie of van de kleine en middelgrote ondernemingen samen rond de tafel zitten om grondgebonden beslissingen te nemen zonder dat de jarenlange expertise van onze private eigenaars betrokken wordt. Dat is het geval bij RUPs en GRUPs, bij nieuwe bebossing, bij het dromen van nationale parken en bij tal van andere dossiers. Om in Vlaanderen breed gedragen veranderingen in het buitengebied te realiseren moet de private eigenaar betrokken worden bij elke stap van het proces. Dit is nog steeds te weinig het geval.

” **Minister Demir heeft in niet opgeloste milieu- en natuurvraagstukken (realisatie van nieuw bos, PFAS, nationale parken...) een marketingstrategie gevonden.**

Te weinig het geval? Misschien is dit wel een understatement. Het in Vlaanderen zorgvuldig opgebouwde overlegmodel waarbij milieu en natuurthema's ruim overlegd worden, werd in de laatste jaren helemaal onderuitgehaald. Daarbij is het wantrouwen van het kabinet Demir ten opzichte van het maatschappelijk middenveld dat gezien wordt als een verlengstuk van liberale, socialistische en christen-democratische partijen en ten opzichte van de eigen administraties waar leidinggevend benoemd werden door

andere partijen een belangrijke, zo niet de belangrijkste katalysator. Minister Demir heeft in niet opgeloste milieu- en natuurvraagstukken (realisatie van nieuw bos, PFAS, nationale parken...) een marketingstrategie gevonden. Daarbij wordt de indruk gegeven dat er eindelijk iemand is opgestaan om het probleem aan te pakken. Een milieuprobleem niet aanpakken is schuldig verzuim. Echter, de indruk geven dat je een milieuprobleem oplost is dat ook.

We blijven bovendien niet gerealiseerde doelstellingen camoufleren door nieuwe en meer ambitieuze doelstellingen naar voor te schuiven. Jaar na jaar moeten we tot de conclusie komen dat de biodiversiteit in Vlaanderen blijft achteruitgaan. Maar geen probleem, de volgende doelstelling zal nog scherper gesteld worden. Wanneer gaan we ons eens de vraag stellen wat er fout loopt met ons natuurbeleid? Zijn onze reservaten te klein om het verschil te maken? Worden gebieden met een juridische bescherming naar natuur ook wel op een adequate wijze beheerd? Zijn de doelstellingen die we willen realiseren wel realistisch? Hebben we rekening gehouden met de impact van klimaatwijziging op de habitats en soorten die we wensen?

Natuurbehoud blijft sterk gericht op het restaureren van natuur zoals die er in het verleden was. Maar met een omgeving die vele graden warmer wordt, moeten we ons vroeg of laat de vraag stellen of we dit ideale beeld uit het verleden nog wel kunnen bekomen en/of behouden. Het behoud van sommige habitats vraagt een constante bijsturing. Dit is niet langer natuurbehoud, maar tuinieren. Hoe groot is het risico dat de wijze waarop we onze natuur beheren net de oorzaak is van het biodiversiteitsverlies?

” **Ik merk ook dat wetenschappelijke studies vaak ideologisch vorm krijgen en niet langer een beeld geven van de feitelijke toestand.**

Ik merk ook dat wetenschappelijke studies vaak ideologisch vorm krijgen en niet langer een beeld geven van de feitelijke toestand. In tegenstelling tot de fysica en de chemie is de ecologie blijkbaar geen exacte wetenschap. Hetzelfde cijfermateriaal wordt door de ene in de ene richting en door de andere in de andere richting geïnterpreteerd. Erger nog: er zijn beleidsmakers die stellen dat hun beleidskeuzes gemaakt zijn op basis van wetenschappelijke studies, maar wanneer naar deze studies wordt gevraagd, krijg je vaak geen antwoord.

Wanneer Minister Demir bij het aantreden van de huidige regering vroeg voor ondersteuning voor 4.000 ha bijkomend bos, zijn we daar met veel plezier in gegaan. We stelden dat onze leden deze oppervlakte konden realiseren mits het aanpakken van een lange lijst knelpunten. De doelstelling bleef, de knelpunten ook. Op deze wijze komen we niet aan die 4.000 ha.

Wat ik in de afgelopen jaren vaak sterk betreurd heb, is de keuze om perfectie na te streven. Om nieuw bos te realiseren werden maatregelen uitgewerkt om ecologisch bos van de hoogste kwaliteit te realiseren. Bos-eigenaars die ook economisch bos wensten te realiseren werden aan hun lot overgelaten, om niet te zeggen dat ze tegengewerkt worden. Ik heb geen probleem met bosreservaten, maar heb evenmin een probleem met productiebos. Als we massaal veel bos willen realiseren, kunnen we ons niet permitteren om het ene of het andere uit te sluiten. Er is plaats genoeg om beide systemen naast elkaar te ontwikkelen.

Waarom participeren private eigenaars niet méér in 'type 4' natuureservaten? Waarom realiseren ze geen grotere hoeveelheden bos? Omdat soms kleine knelpunten hun dwingen andere keuzes te maken. Waarom dan deze knelpunten niet wegwerken?

Te veel is het natuurbehoud en de milieubescherming een ideologie geworden. Na-

tuurbehoud kan zo veel vormen aannemen. Laat ons elke bijdrage koesteren. Voor onze kinderen en kleinkinderen.

” **Te veel is het natuurbehoud en de milieubescherming een ideologie geworden.**

Niemand ontkent vandaag nog dat de landbouw mede aan de oorzaak ligt van een aantal milieuproblemen. Hoe kan het ook anders. De maatschappij heeft vele decennia landbouwers in een productiemodel geduwd waarbij steeds meer aan steeds lagere prijzen moest geproduceerd worden. We willen producten die bio, natuurvriendelijk en klimaatneutraal zijn, maar we willen er niet de passende prijs voor betalen. Laat het ons maar eens duidelijk zeggen: dat kan niet!

Aan de basis van elk landbouwproduct ligt grond. De eigenaar van deze grond wordt in het debat weerom vaak niet gehoord. Vlaanderen beloofde al vele regeringen lang een nieuwe pachtwetgeving. Nu pas is er schot in de zaak, maar nog steeds zijn vele knelpunten niet aangepakt. Wij analyseren de teksten nu grondig en brieven u hier binnenkort verder over.

Er moet werk gemaakt worden van een behoorlijke vergoeding voor private eigenaars om op hun land langdurige investeringen mogelijk te maken die ten goede komen van natuur en klimaat. Met de koolstoflandbouw zien we voor het eerst een vergoeding voor een ecosysteemdienst. Dit is wat mij betreft absoluut de weg voorwaarts. Wat als we alle landbouw- en natuursubsidies nu eens zouden inzetten voor de vergoeding van ecosysteemdiensten? Dan vergoeden we publieke diensten (zuivere lucht, zuiver water, koolstofopname...) met publieke middelen. En laat ons dat doen zonder onderscheid tussen landbouw, natuurbeheer of bosbouw. Wie de dienst realiseert, krijgt de middelen!

Ook op het vlak van onroerend erfgoed zien we de tendens ontstaan dat erfgoed wordt opgekocht door overheid en semiopenbare organisaties. Ook hier als bescherming tegen toekomstige generaties die het misschien niet zo goed voorhebben met het goed. Dat terwijl sommige landgoederen al vele eeuwen in handen zijn van dezelfde familie. Wie durft te twifelen aan hun kennis, kunde en inzet? Een van onze leden zei me ooit: ik ben niet de eigenaar, maar de beheerder van het landgoed. Hij had gelijk.

Dat geldt evenwel niet enkel voor hem maar voor iedereen, ook voor overheden.

” **Jelle Van den Berghe, adjunct-kabinetschef natuur kabinet van minister Demir: “dit zou ik in Vlaanderen graag mogelijk willen maken.**

In oktober bezochten we een afvaardiging van regionale landschappen, ANB, kabinet Demir, provincies, gemeentes, Natuurpunt en projectgroepen voor nationale parken en landschapsparken Knepp-Estate in het Verenigd Koninkrijk. Hier werden 1.300 ha landbouwgrond omgezet naar natuur en ontstond een businessmodel dat winstgevender was dan het oorspronkelijke landbouwmodel. Jelle Van den Berghe, adjunct-kabinetschef natuur op het kabinet van minister Demir stelde na afloop van het bezoek: dit zou ik in Vlaanderen graag mogelijk willen maken. Wel, dit is wat Landelijk Vlaanderen al vele 10-tallen jaren wil realiseren in Vlaanderen: de mogelijkheid voor private eigenaars om duurzame businessmodellen met respect voor natuur en milieu te ontwikkelen in het Vlaamse buitengebied. Onze deur staat open. Valérie, als toekomstig directeur, zal met veel plezier helpen bij de realisatie hiervan.

OPROEP: aankoopgebieden voor private eigenaars

Met het oog op het realiseren van duizenden hectaren bijkomend bos werd door minister Demir een samenwerking opgezet met organisaties die bos een warm hart toedragen, waaronder Landelijk Vlaanderen en De Bosgroepen. Om te vermijden dat overheden, natuurorganisaties en private eigenaars elkaar gaan concurreren en de grondprijs voor geschikte percelen artificieel de hoogte injagen, werd afgesproken dat ook private eigenaars aankoopgebieden krijgen.

Private eigenaars die op korte termijn hun bosareaal willen uitbreiden, krijgen de kans om een aankoopgebied vast te leggen waarbinnen men gronden wil verwerven voor bebossing. Op basis hiervan maken we dan afspraken met de andere partners binnen het programmabureau bos, zodat je alvast van hun geen concurrentie hoeft te verwachten. Op die manier kan de overheid op een kostenefficiënte wijze nieuw bos in Vlaanderen realiseren.

Jouw persoonlijk aankoopgebied opstellen?

Stuur ons een mailtje: info@landelijk.vlaanderen.

Een van onze specialisten neemt dan contact met jou op.

En dan was er ... oorlog

Auteur: Jurgen Tack (European Landowners' Organization)

De huidige Europese Commissie wil de opwarming van de aarde bestrijden en wil een halt toeroepen aan het verlies van biodiversiteit in Europa. Hiertoe heeft de Europese Commissie in de laatste maanden verschillende beleidsstrategieën voorgesteld: de Europese Green Deal, de Farm to Fork Strategy, Fit for 55, de introductie van koolstoflandbouw, de EU Biodiversiteitstrategie en een aangepast Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB).

Intussen is het bijna een jaar geleden dat Rusland Oekraïne binnenviel en dat heeft zijn impact op vele van deze strategieën.

” Ook wordt het gebruik van meststoffen en pesticiden toegelaten in gebieden met een ecologische focus.

Landen over de hele wereld hebben te maken met stijgende energie- en voedselprijzen. Ook de aanvoer van basisgoederen en ten dele afgewerkte producten komt vaak in het gedrang. De vraag is dan ook groot om minder aandacht te besteden aan de bescherming van het milieu of aan het behoud van onze biodiversiteit. Zo stemde het Europees Parlement in met een resolutie die het mogelijk maakt om braakliggende gronden te gebruiken voor de productie van proteïnehoudende gewassen. Ook wordt het gebruik van meststoffen en pesticiden toegelaten in gebieden met een ecologische focus.

Gelijktijdig verschuift de focus van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) in exact de tegenovergestelde richting: van productie naar milieugerichte maatregelen. Dit beïnvloedt uiteraard de productiviteit van de Europese landbouwgronden. In een periode dat de voedselbevoorrading in het gedrag zou kunnen komen misschien niet de ideale aanpak. De Europese Commissie stelt dat de oorlog in Oekraïne geen gevaar vormt voor de voedselzekerheid in Europa en ziet dan ook geen reden om de land- en bosbouw minder productie-ondermijnende maatregelen op te leggen. De Europese Commissie heeft

wellicht gelijk wanneer ze stelt dat Europa geen onmiddellijk gevaar loopt om zonder voedsel te vallen. Het effect zal evenwel voelbaar zijn in ontwikkelingslanden die grote hoeveelheden graan en andere levensmiddelen invoeren uit ondermeer Oekraïne.

” Zo leidt het verlies aan landbouwoppervlakte in Vlaanderen tot een veel groter verlies aan natuur elders.

Onze politici staan te weinig stil bij de effecten van landbouwgebieden die verloren gaan in Vlaanderen. De landbouw is hier vaak zeer productief en gebonden aan stricte regelgeving. Elke productievermindering hier zal elders gecompenseerd moeten worden. Zo verschuift de productie naar landen met een minder stricte milieuregelgeving en waar de bodem vaak minder productief is. Dit resulteert in de noodzaak om grotere hoeveelheden natuur op te offeren voor landbouw. Zo leidt het verlies aan landbouwoppervlakte in Vlaanderen tot een veel groter verlies aan natuur elders.

De European Landowners' Organization (ELO) tracht via webinars, workshops, meetings en opiniestukken de leden van het Europees Parlement duidelijk te maken dat wanneer we ingrijpen op het landbouwbeleid dit vaak negatieve effecten heeft op natuur elders in de wereld. Dit wil niet zeggen dat we niet aan onze natuur in Europa moeten werken, maar het moet wel op een bedachtzame wijze worden gedaan.

MARLEX

legal architects

dirk martensstraat 23, 8200 brugge
rijvissechestraat 124, 9052 gent
t +32 50 83 20 38
advocatenkantoor@marlex.be
marlex.be

Marlex is een partner voor ondernemingen met gezonde ambitie. Ons team is multidisciplinair samengesteld waarbij iedereen over zijn/haar expertise beschikt. Het team Overheid & Omgeving binnen Marlex begeleidt u bij de complexe materie van het omgevingsrecht:

- bodem en materialen
- overheidsopdrachten & -contracten
- agrarisch recht & pacht
- handhaving
- onteigeningen
- hernieuwbare energie

Dankzij onze multidisciplinaire samenwerking binnen het kantoor, hebben we ook expertise in de fiscale en burgerrechtelijke aspecten van deze domeinen.

Landbouw

Oh sparreboom, oh sparreboom, wat zijn je takken wonderschoon!

Auteur: Margot Leemans

Bronnen: Union Ardennaise des Pépiniéristes & Centre Pilote "Sapins de Noël". (2020). La culture du sapin de Noël en Wallonie: dossier de presse.; <https://www.apaqw.be/fr/>; <https://uap.be/>; Maenhout, K. (2019, December 7). Koop ik nog een echte kerstboom? De Standaard.

In tegenstelling tot het bekende kinderliedje – waarin uitsluitend over dennenbomen gezongen wordt – worden tijdens de wintermaanden over heel België woonkamers versierd met verschillende soorten sparren (*geslacht Picea*) en zilversparren (*geslacht Abies*). Maar waar worden deze bomen met hun 'wonderschone takken' dan wel gekweekt, en hoe zijn ze in de wetgeving opgenomen?

Van zaad tot kerstboom

De productie van kerstbomen begint bij het oogsten van kegels uit zaadboomgaarden. De zaden – bekomen uit de geoogste kegels – worden in een kwekerij geplant, en na ongeveer 4 jaar kunnen deze zaailingen 'op het terrein' binnen een plantverband van 1 m de grond in. Om kwaliteitsvolle kerstbomen met de gewenste vorm te produceren, worden de bomen op precieze momenten in hun levenscyclus gesnoeid. Gemiddeld worden deze bomen 5 à 10 jaar na aanplant – en na het toebrengen van het etiket dat de kwaliteit aangeeft – geoogst om verkocht te worden.

Kerstbomenkweek in België

In totaal, werden binnen de Vlaamse verzamelaanvragen van 2021, 144 ha voor kerstbomenteelt aangegeven. In Wallonië neemt de kerstbomenteelt 3.120 ha in beslag, voornamelijk in de provincies Luxemburg en Namen. Deze cijfers illustreren duidelijk dat het merendeel van de Belgische kerstbomen in Wallonië gekweekt worden.

Na Denemarken, is België de grootste exporteur van kerstbomen in Europa. Ongeveer 80 % van de kerstbomen die in Wallonië gekweekt worden zijn voor de export bedoeld en vertrekken o.a. richting Frankrijk, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Aangezien de kwaliteitseisen van de eindgebruikers met de jaren toenemen, zetten kerstboomproducenten steeds meer in op een hogere vorm van professionalisering om aan de vraag te voldoen. Samen met Denemarken en Duitsland, verschijnt België dan ook in de top 3 rangschikking van landen die de meest kwaliteitsvolle kerstbomen kweken.

Bovendien is de productie van kerstbomen – economisch beschouwd – een belangrijke sector binnen de Waalse tuinbouw. Naar schatting genereert deze sector een omzet van € 50 miljoen en zorgt hij – zowel op directe als indirecte manier – voor de tewerkstelling van 1.000 voltijdse equivalenten.

Soorten kerstbomen

Het Waals Agentschap voor de Promotie van Kwaliteitslandbouw (APAQ-W) publiceerde de volgende procentuele onderverdeling van de verschillende soorten kerstbomen die in Wallonië gekweekt worden:

- 80 % Kaukasische zilverspar, beter gekend als de nordmannspar (*Abies nordmanniana*);
- 10 % fijnspar (*Picea abies*);
- 5 % fraserspar (*Abies fraseri*); en
- 5 % andere soorten zoals de edelspar (*Abies nobilis*), de blauwspar (*Picea Pungens*), de Servische spar (*Picea omorika*), ...

Hoewel enkele decennia geleden de fijnspar de publieksliefeling was, wordt deze plaats vandaag duidelijk door de nordmannspar ingenomen. Typische kenmerken van deze laatste spar zijn: een regelmatige vorm, lange glanzende donkergroene naalden en het behoud van de naalden lang na het afsnijden.

Kerstboomaanplantingen en droogte

De Union Ardennaise des Pépiniéristes (UAP) – de vertegenwoordigers van de bos- en sierteeltkwekerijen, en producenten van kerstbomen in Wallonië – deelt mee dat de droogte van de afgelopen jaren tot nu toe geen extreme effecten gehad heeft op de al gevestigde ‘oudere’ Waalse kerstboomplantages. Op de jongere aanplanten had de droogte een groter effect, en veel zaailingen overleefden deze periode niet. Dit fenomeen zou in de toekomst tot een verhoging van de prijs van kerstbomen kunnen leiden.

Kerstbomen in de Vlaamse wetgeving

In Vlaanderen wordt de kerstbomenteel als een landbouwactiviteit beschouwd. Zo staat er in het Burgerlijk Wetboek (art. 4.114 §1) dat men onder een landbouwbedrijf o.a. verstaat: ‘het geheel van de roerende en onroerende goederen bestemd voor iedere activiteit, grondgebonden of niet, die betrekking heeft op ... , de boomkwekerijen evenals de productie van kerstbomen’. Ook de Pachtwet (art. 1.1°) is op de productie van kerstbomen van toepassing als ze “in hoofdzaak bestemd zijn voor de verkoop”.

Bovendien wordt in het Bosdecreet expliciet vermeld dat ‘aanplantingen met naaldbomen die uitsluitend bestemd zijn voor de verkoop als kerstboom’ niet onder de voorschriften van het decreet vallen. Belangrijke voetnoot hierbij is dat een aanplanting geacht wordt niet langer aan deze voorwaarde te voldoen wanneer de gemiddelde hoogte van het bestand 4 m bereikt heeft. Kerstbomenbestanden – met een gemiddelde hoogte onder de 4 m – worden dus niet als bos beschouwd.

Welk kerstboom kies ik?

Elke winterperiode geven kranten en magazines uitgebreid aan waarom je best wél of net niet voor een échte kerstboom kiest. Vaak wordt er binnen deze discussie foutief (!) aangehaald dat wanneer je voor een écht exemplaar kiest, je aan de Belgische ontbossing bijdraagt. Zoals hierboven vermeld, is het kweken van kerstbomen een landbouwactiviteit (en valt deze activiteit niet onder de bepalingen van het Bosdecreet), en is deze uitspraak dus absoluut fout!

Eén van de factoren die een negatieve impact op het milieu zou kunnen hebben, is het transport van je kerstboom. Je kiest dus best voor een lokaal gekweekte boom. Ook bestaan er gelabelde bomen, zoals bv. met het label ‘Véritable et Ecoresponsable’, op basis van een charter dat door de UAP ontwikkeld werd. Kerstbomenkwekers die dit charter ondertekenen, engageren zich om de hoeveelheid landbouwinputs te verminderen en om meer milieuvriendelijke teeltpraktijken toe te passen.

Uiteraard kies je best voor een boom met een wortelkluit. Zo kan je deze later terug in je tuin planten of iemand vragen om hem een jaartje ‘te adopteren’. Neem je toch een boom zonder wortelkluit, verbrand hem dan niet in de open lucht en bekijk wanneer jouw gemeente een kerstbomen-ophaalactie organiseert.

”
Ongeveer 80 % van
de kerstbomen worden
in Wallonië gekweekt.

Natuur

Ecohydrologie

Bron: Ecopedia

Water is een thema waar eigenaars en beheerders in de komende jaren vaker mee geconfronteerd zullen worden. De PAS (programmatische aanpak stikstof) voorziet in een aantal ecohydrologische herstelmaatregelen, maar ook in de IHD (instandhoudingsdoelstellingen) staan er heel wat herstelmaatregelen voor de waterhuishouding. Ook het waterbeleid in Vlaanderen is op weg om meer actie te ondernemen. De kennis hierover is echter nog niet zo ruim verspreid. Hoog tijd dus om een introductie te geven in de ecohydrologie.

Wat is ecohydrologie?

Ecohydrologie geeft de relatie aan tussen water en ecosystemen. Het is dus meer bepaald de studie van watersystemen, ondermeer met het oog op het herstel van habitattypes die sterk afhankelijk zijn van water en in natte tot vochtige biotopen voorkomen.

Meer dan de helft van alle vegetatietypes is afhankelijk van grondwater. Maar ook drogere ecosystemen zoals mosduinen en droge heide hebben nog steeds regenwater nodig om te kunnen overleven. Het gaat daarbij niet enkel over de hoeveelheid, maar ook over de samenstelling van water.

Regenwater

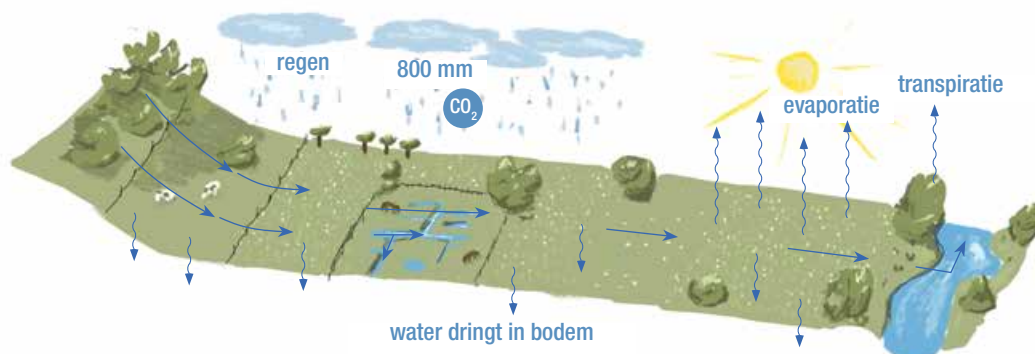
Regenwater is gewoon verdampt water, dat hogerop condenseert in koude luchtlagen. In de atmosfeer kan dit water stoffen opnemen zoals CO₂. Die stof maakt het water licht zuur. Van nature is regenwater heel arm aan voedingsstoffen, maar wel licht zuur.

Jaarlijks valt er zo'n 800 mm regen, dat komt overeen met 800 l/m² per jaar. Dat is een hele hoop water, en dat moet ergens naartoe. Een eerste mogelijkheid is dat het oppervlak-

kig afstroomt. Dat zal vooral gebeuren op harde oppervlakken zoals parkings, beton, daken enzovoort. Maar ook akkers, waar zware machines op gereden hebben, laten geen water meer door. Hier zal het water afstromen in grote hoeveelheden, eventueel via een woonwijk in een beek terecht komen en tenslotte via de rivier afgevoerd worden naar zee. Je kan zo'n rivier dan hogere dijken geven, maar daarmee los je het probleem van overtollig water dat afstroomt niet op. Een rivier kan die grote hoeveelheden niet aan. Het is daarom belangrijk dat een deel van dat water onderweg verwerkt wordt. Afstromend oppervlaktewater neemt onderweg voedingsstoffen op en is dus een bron van water dat vrij rijk is in termen van voedselhoeveelheid: voedselrijk water dus.

Een andere mogelijkheid is dat water verdampt, enerzijds kan dit door de bodemwarmte. Dat gebeurt natuurlijk vooral in de lente en de zomer bij hogere temperaturen. Dat wordt evaporatie genoemd. Anderzijds is er ook verdamping door levende organismen, zoals bomen. Dit fenomeen wordt transpiratie genoemd en komt vooral in de zomer voor. Het gecombineerde effect wordt evapotranspiratie genoemd, of simpelweg verdamping.

De derde mogelijkheid is dat water in de bodem dringt. Dat gaat om 300 mm of 300 l/m² per jaar. Dit water wordt dan uiteindelijk grondwater.

Figuur 1: Watercyclus: wat gebeurt er met het regenwater?

Grondwater

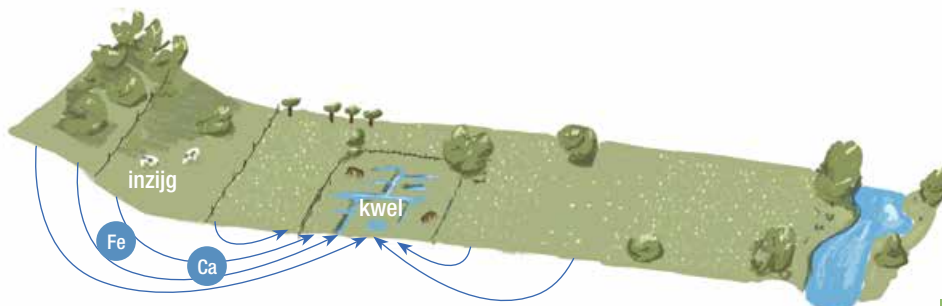
Veel mensen hebben een verkeerd idee van de grondwater tafel: een vlakke stilstaande laag water. In werkelijkheid volgt de grondwater tafel het reliëf. Hierdoor zal onder een heuvel de grondwater tafel hoger staan. Hier staat het water dan ook onder hogere druk dan lager in de vallei, en het water zal dus onder de grond naar beneden stromen. De stroomsnelheid hangt daarbij af van het type ondergrond. In zand zal water meters per dag stromen, in leem centimeters per dag en in klei slechts fracties van millimeters. Dat komt omdat klei de kleinste poriën heeft. Daar kan water moeilijk door. Dat maakt dat klei een barrière vormt voor grondwater, daardoor is klei een ondoorlatende laag voor (grond)water. Grondwater stroomt dus van hoge delen in het landschap naar lage, maar dat gaat niet lineair, het stroomt dus niet gewoon naar beneden (zie figuur 2).

Ecohydrologie: deel 1; de watercyclus

Kwel- en inzigggebied

Het doorgesijpelde grondwater dat het hoogste zit, wordt het verst naar beneden geperst, en komt dus het diepste terecht. Water dat daarentegen slechts een klein hoogteverschil moet overbruggen, komt snel weer boven. De stroomlijnen van grondwater vormen dus een soort bogen, waarbij het water dat van het hoogste deel komt, het verste zal bovenkomen (zoals afgebeeld in de gebogen lijnen op figuur 2).

De plaats waar het water bovenkomt wordt een kwelzone of kwelgebied genoemd (zie sleuven en plassen in figuur 1 en 2). Dit is tegenstelling tot een inzigggebied waar het water in de bodem infiltreert. De planten in een inzigggebied hebben vooral de beschikking over zuur en arm regenwater. In een kwelgebied krijgen planten grondwater, waar eventueel kalk of ijzer in zijn opgelost. Het regenwater dat op een kwelgebied valt, blijft op het grondwater staan en wordt via greppels afgevoerd. De wortels krijgen dus vooral grondwater, wat mooie en soms zeldzame vegetatietypes geeft.

Figuur 2: Watercyclus: wat gebeurt er met het grondwater?

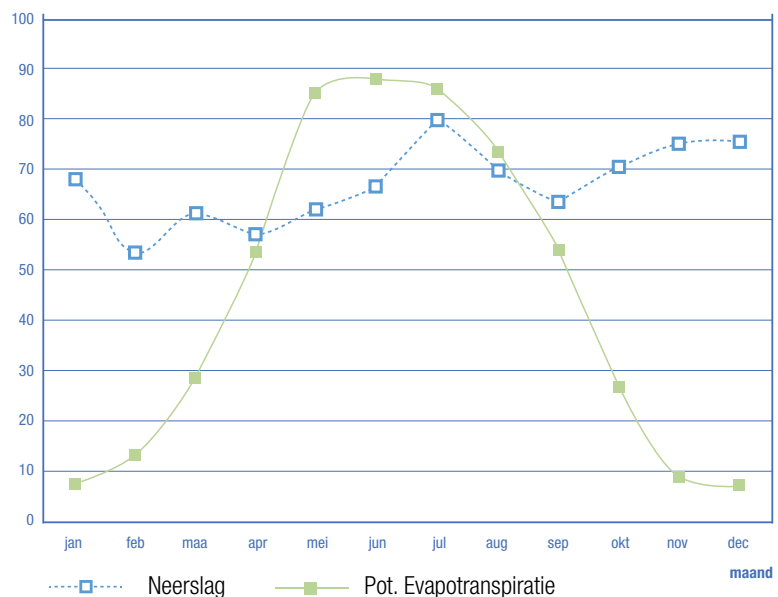

Bekijk hier de video van ecopedia

De waterkringloop in cijfers voor Vlaanderen

De hydrologische cyclus is de kringloop die water maakt als het verdampt, als neerslag terug neerkomt en via grondwater of rivieren terug naar de zee stroomt. Deze cyclus wordt ook de waterkringloop genoemd.

In cijfers geeft dit voor Vlaanderen de volgende gemiddelde waarden voor een jaar (bij benadering). Het wordt uitgedrukt in mm, dat wil zeggen dat alle neerslag op een jaar, als het verder niet verdampt, een waterlaag van ongeveer 800 mm of 80 cm dik zou vormen.

De jaargemiddelde neerslag (800 mm) wordt via het watersysteem gemiddeld als volgt omgezet:

- 500 mm ondergaat evapotranspiratie, m.a.w. verdamping door warmte en planten (bijna 2/3de van de neerslag),
- 230 mm wordt opgenomen door de grond en wordt grondwater (bijna 1/3de van de neerslag),
- 70 mm spoelt weg via oppervlakkige afvoer, dus via beken en rivieren (zowat 8 % van de neerslag).

De Bruine Kriekpeer van Klerken is de Boom van het Jaar 2022

Auteur: Anna De Boeck (European Landowners' Organization)

Met maar liefst 1.565 stemmen won de Bruine Kriekpeer van Klerken deze editie van Boom van het Jaar. De tweede plaats ging naar de Zomereik van Lanaken met 1.159 stemmen, op de voet gevolgd door de Moerascipres van Ename die 1.118 stemmen kreeg. Zoals elk jaar werden veel unieke bomen ingezonden, maar het was de Bruine Kriekpeer met zijn bijzonder verhaal dat zowel de jury als het publiek overtuigde.

Baillet Latour Boom van het Jaar

De Baillet Latour Boom van het Jaar is een wedstrijd waarbij op zoek gegaan wordt naar uitzonderlijke bomen in België. Het gaat niet om de mooiste boom, maar om een boom die waarde toevoegt aan zijn omgeving. De wedstrijd wordt afwisselend in Vlaanderen en Wallonië georganiseerd, waarbij Brussel aan elke editie kan deelnemen. Na ontvangst van alle inzendingen kiest de vakjury per provincie een laureaat, die het vervolgens in een publieksstemming tegen de andere provincies opneemt. Naast de eervolle titel van "Boom van het Jaar" krijgt de winnaar een geldprijs van € 2.500 om te besteden aan de boom en neemt deze ook deel aan "The European Tree of the Year", de Europese wedstrijd waarin 15 Europese bomen in 2023 het tegen elkaar zullen opnemen.

Het doel van de wedstrijd is het publiek bewust te maken van opmerkelijke bomen met de nodige aandacht voor goede verzorging en onderhoud. Boom van het Jaar wordt georganiseerd door SBNL-VL (Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu Vlaanderen), financieel ondersteund door het Baillet Latour Fonds, in samenwerking met ANB, BOS+, ELO, APB, Landelijk Vlaanderen en De Bosgroepen. Daarnaast wordt er ook samengewerkt met het platform RouteYou, dat wandel- en fietsroutes uit heel België verzamelt. De laureaten van Boom van

het Jaar werden aan de kaarten toegevoegd als "bezienswaardigheid" waardoor je via het platform hun verhaal kan ontdekken. Op die manier kunnen sportievelingen wandel- en fietstochten maken langs de bomen, waarbij deze extra in de kijker gezet worden.

De Bruine Kriekpeer van Klerken

De Bruine Kriekpeer heeft bijgedragen aan de culturele identiteit van het West-Vlaamse dorpje Klerken. Zo werd er tot in de jaren 90 een jaarlijkse perelaarommegang georganiseerd: een stoet met reuzen, fanfares en mensen verkleed als peren. De traditie ging teloor, maar bleef altijd bestaan in het straatbeeld via de Perelaarommegangstraat en in de nostalgische gedachten van de Klerkenaaars.

De vzw Perenstoet Klerken, de inzender van de boom, nam recent het initiatief om de perelaarommegang nieuw leven in te blazen. Zo zal de stoet opnieuw georganiseerd worden op 6 augustus 2023, kleurrijk en amusant, zoals het meer dan 20 jaar geleden ook was. Boom van het jaar winnen is dan ook een opsteker voor de hele vzw, die met de geldprijs een bordje bij de boom wil plaatsen met uitleg en onderhoudswerken wil uitvoeren aan de boom zodat deze nog heel lang de culturele identiteit van Klerken kan versterken.

Meer weten: <https://boomvanhetjaar.be/>.

Natuur

Blik uit het buitenland: online marktplaats voor natuurwaarden in Finland

Auteurs: Margot Leemans

Bronnen: <https://www.mtk.fi/web/en>; <https://www.luontoarvot.fi/en-GB>; FOREST EUROPE High-Level Policy Talk (30/08/2022); Ministry of Agriculture and Forestry of Finland. (2022). Forests and forestry in Finland.

In juli 2022 lanceerde de Finse organisatie MTK – die de belangen van landbouwers, boseigenaars en plattelandsondernemers in Finland verdedigt – de online marktplaats ‘luontoarvot.fi’ voor het verhandelen van Finse natuurwaarden.

Waarom een marktplaats voor natuurwaarden?

De online marktplaats werd opgericht om een Finse markt voor natuurwaarden te creëren die kan bijdragen aan de verbetering van de toestand van de biodiversiteit. Door deze tool – die de principes van de vrije markt toepast – voor te stellen aan een breed publiek (burgers, bedrijven...) kan iedereen die wil, op rechtstreekse manier bijdragen aan de biodiversiteit.

Dit instrument is een mooi voorbeeld van een lokaal initiatief waar private eigenaars op vrijwillige basis aan kunnen deelnemen. Bovendien illustreert dit platform de nood die er is om een economische waarde te geven aan diensten die – dankzij de uitvoering van bepaalde beheersmaatregelen – door het bos worden geleverd. Via deze weg wordt het mogelijk voor private boseigenaars om op een efficiënte manier – en via een externe bron – financieel gecompenseerd te worden voor het beheer dat ze op het terrein uitvoeren.

Hoe werkt het platform?

Boseigenaars kunnen op het platform aangeven welke maatregelen zij willen implementeren voor de realisatie van hun doelstellingen in relatie tot specifieke natuurwaarden. De verschillende maatregelen die momenteel op het online platform kunnen worden aangeboden zijn: het onderhoud, de restauratie en/of de bescherming van bossen, moerassen en/of water. Geïnteresseerden (bedrijven, burgers...) die willen investeren in specifieke maatregelen – en de natuurwaarden die hieruit worden afgeleid – kunnen op het platform ook zoekertjes plaatsen. Wanneer er een match wordt gevonden tussen een verkoper en een koper, kunnen deze 2 partijen een contract opstellen. Zo een contract kan verschillende vormen aannemen: het kan tijdelijk of permanent zijn, het kan om een verkoop of een verhuur gaan...

Ter illustratie, op het moment van het schrijven van dit artikel staat er een aanbieding van een private boseigenaar op het platform die aanbiedt om voor 490 €/jaar een specifiek beheer uit te voeren ter realisatie van vooropgestelde natuurwaarden. Zijn doelstelling is om binnen zijn gebied – dat onder andere bestaat uit stukken nieuw bos op open plekken binnen een oud bos – het aandeel rot hout te verhogen en om vogelhuisjes te installeren en te beheren.

Finse bossen in het kort

Finland is het meest beboste land in Europa. Meer dan 75 % van het Finse landoppervlak is bebost en voor houtproductie is er maar liefst 20,3 miljoen ha grond beschikbaar. Deze getallen illustreren dat zowel op economisch vlak als op het vlak van sociaal welzijn, bossen een enorme rol spelen in dit land. De 4 soorten die de lokale bossen domineren zijn: de fijnspar, de grove den, de zachte berk en de ruwe berk.

Desondanks dat een vergelijking tussen de Finse en de Vlaamse bossen moeilijk is, is er minstens één vergelijkbare waarde: net als in Vlaanderen is ongeveer 60 % van de Finse bossen in handen van private boseigenaars.

de online
marktplaats
'luontoarvot.fi'

Landgoed in de kijker

Het Vrijshof

Interview door Alec van Havre

Toonbeeld van herstellende biologische landbouw en circulaire economie.

Op 5 minuten van de afrit Kontich van de E19 in het zuiden van Antwerpen, treft men de historische boerderij Het Vrijshof aan, die dankzij de opmerkelijk duurzame inzet van Henri-Joe Dieryck en zijn familie sinds december 2016 een nieuwe toekomst kreeg als agro-ecologische onderneming volgens de principes van de permacultuur. Een model van holistische landbouw waarbij alle kringlopen gesloten worden, om afvalvrij te kunnen produceren. Investeren in een ver gedreven vorm van duurzaamheid is de doelstelling van deze onderneming. Op deze motiverende aspecten gaan we graag in met de mede-eigenaar-beheerder, Henri-Joe Dieryck.

AvH: Het samenspel tussen landbouw en natuur lijkt in uw visie van essentieel belang te zijn. Kan u hier even op ingaan? Maakt het een echte beheerfilosofie uit?

H-JD: Jazeker, daar hebben mijn vrouw en ik vanaf de start bewust voor gekozen en het maakt dan ook deel uit van de ziel van onze aanpak. We willen het land, de bebouwer ervan en de consument als mensen in hun natuurlijke omgeving weer verzoenen en opwaarderen, door een duurzame kringlooppraktijk op te zetten die gezonde en heilzame producten levert. Als boer ga ik een samenspel aan met de processen die zich in de natuur voltrekken en continu in verandering zijn. Denk maar aan de seizoenen, het weer, het groeien en bloeien van de planten, de processen van de bodem, de levenscyclus van de dieren. Veel observeren en deze processen accepteren is de sleutel. Daarmee kweek je een scherp aanvoelen voor ontwikkelingsmogelijkheden aan. De processen tonen je wat wel of niet kan. Men moet zich echt durven verbinden met de realiteit van de natuur en de sociale omgeving. Dit is iets anders dan de natuurlijke

processen in een keurslijf van vooropgezette praktijken dwingen en ze hiervoor systematisch met externe, vaak artificiële middelen te lijf te gaan.

” **Als boer ga ik een samenspel aan met de processen die zich in de natuur voltrekken en continu in verandering zijn.**

AvH: Als ik het goed voor heb ziet u uw landbouwactiviteit als een combinatie van ecosysteemdiensten die weer hun kans krijgen om voor productie te zorgen?

H-JD: Ja, Het is een holistische aanpak, waarbij het landbouwbedrijf als één geheel beschouwd wordt om een vorm van ecologisch productiesysteem uit te maken. De doelstelling is om zoveel mogelijk gebruik te maken van de natuur door haar vermogen tot vernieuwing in stand te houden. Landbouwkunde blijft echter wel de kern van de zaak. Rendement moet behouden worden, maar milieuverbetering en worden eveneens als een vorm van winst

beschouwd. Dit is zeker met bodemverbetering het geval. Het gehalte aan organische stof, inworteling en bodemleven verhogen vergt tijd, maar brengt op termijn meer voort. Daarom vermijden we diepgaande grondbewerking, chemische bestrijdingsmiddelen of gebruik van kunstmest. Compost heeft hiervoor sterke eigenschappen. We produceren zelf een compost van zeer hoge kwaliteit. Dit jaar bestempelde een expert in het kader van een terreinbezoek van B3W (de Begeleidingsdienst voor een Betere Bodem en Waterkwaliteit van de Vlaamse Overheid) het als echte teelaarde! Het gebruik ervan is eveneens ideaal voor het aanhouden van vochtigheid in de

Productie van eigen compost

grond. Net als onze andere technieken van "dry-farming", om een microklimaat aan te houden en irrigatie te voorkomen. We kiezen dan ook voor de directe introductie van zaad of plant in de grond (al onze gewassen én onze bomen en struiken beginnen vanaf zaad op hun groeiplaats: het wortelstelsel evolueert en functioneert dan totaal anders), de verlenging van de vruchtwisseling, diversificatie van de gewassen, het toepassen van mengteelt, de aanplant van hagen en bomen, agroforestry, het houden van blijvende graslanden, enz. Op de velden gebruiken we ook eenjarige bodembedekkende gewassen en de mulch-techniek (het bedekken van de bodem met een laag organisch materiaal zonder dit materiaal met de bodem te vermengen). Daarmee beantwoorden we zeker aan de doelstellingen van vastlegging van meer koolstof in de bodem (in 2018 zaten we aan 7 ton/ha/jaar, terwijl 2 ton/ha/jaar het gemiddelde is bij agro-ecologische bedrijven), klimaatmitigatie, verbetering van de waterhuishouding (ongeveer 150.000 liter water per ha voor elke 1% koolstof die wordt toegevoegd), herstel van de biodiversiteit op landbouwpercelen en meer duurzame voeding.

Om deze redenen, zijn we ook één van de 5 projecten die door Farming for Climate vzw en hun partner Deutsche Bank voor de periode 2021-2026 ondersteund worden met het oog op duurzame landbouw.

AvH: Het Vrijshof is van oudsher een heuse landbouwsite, niet ver van de metropool Antwerpen gelegen. Eigenlijk knoopt u aan met de historische traditie van de plek?

H-JD: Zeer zeker. Voor de gebouwen bestaat de site uit twee voormalige hoeven met losstaande delen. De gebouwen zelf dateren uit het 3de kwart van de 19de eeuw tot de 20ste eeuw, maar al in de 16de eeuw stonden hier hoevegebouwen. Zeker omdat de site ook een veel oudere kern telt, namelijk die van het middeleeuwse ridderlijk Hof van Vrijssel. "Vrijssel" duidt op iets als een vrije nederzetting in heel vroege tijden. Het laathof (lagere heerlijkheid) van Vrijssel hing later af van het leenhof van Mechelen. In de 17de eeuw raakte dit hof in verval en werd het domein verder versnipperd met de verkoop van de 2 hoeven die afgesplitst werden. In 1758 worden deze mooie Vrijsselse hoeven nog vermeld met woonplaatsen, schuren en wagenhuizen. Het idee om als

vrije ongebonden onderneming een zo oude landbouwtraditie verder te zetten, spreekt ons enorm aan.

” **"Vrijssel" duidt op iets als een vrije nederzetting in heel vroege tijden.**

AvH: Hoe ziet uw gemengd landbouwbedrijf er nu uit? Wat moet men zich hierbij voorstellen?

H-JD: Onze gronden zijn van het vochtig zandleem gehalte, dus aan de basis vruchtbaar. We zijn in 2016 met minder dan 9 ha gestart, maar hebben nu ongeveer 20 ha in eigendom en/of landbouwgebruik, al gebruik ik liever de termen van beheer en verzorging. Daarnaast beheren we ook het nabijgelegen natuurgebied De Vuile Plas voor een ongeveer even groot aantal ha. Hier gaan we voor eigenlijk natuurbeheer en zoeken we synergieën met onze activiteiten van herstellende landbouw. Natuurlijke resten gebruiken voor compostering is daar bv. een goed voorbeeld van.

Blauwe reiger aan huis

© Wijkassen | Gemeente Eiloren

Blijvend grasland voor natuurhooi

Met het recente RUP Vallei van de Benedenvliet/Grote Struisbeek tussen de E19 en de A12 zijn onze gebouwen en landbouwgronden in de overig groene bestemming Gemengde Open Ruimte opgenomen (natuurbehoud, bosbouw, landbouw, landschapszorg en recreatie zijn nevensgeschikte functies) en De Vuile Plas in Natuurgebied.

” Sindsdien zijn we de weg van de duurzame herstellende landbouw ingeslagen, waarbij de bodem zoveel mogelijk ontzien wordt en onze boerderijdieren ingezet om het land en het ecosysteem te herstellen.

Toen we in 2016 begonnen, waren de gronden zeer verzuurd en verdicht, zeg maar een dode bodem. Sindsdien zijn we de weg van de duurzame herstellende landbouw ingeslagen, waarbij de bodem zoveel mogelijk ontzien wordt en onze boerderijdieren ingezet worden om het land en het ecosysteem te herstellen. Om de zuurtegraad te reduceren hebben we dit jaar toch beroep moeten doen op biologisch gelabelde kalk om kweekgras buiten spel te zetten. Tot dan verhoogden we de pH zuiver door combinaties van planten in te zetten. Dit ging trager en had minder invloed op de bacteriën in de bodem.

Op onze landbouwgronden telen we komend seizoen veldbonen (efficiënt om stikstof op te nemen) en triticale (een graansoort die ontstaan is uit het kruisen van tarwe met rogge). De graanoogst wordt als diervoeder voorzien, soms als graan, soms als gehele plant silage (GPS). De hele plant wordt gehakseld, opgeslagen en verkocht. Bij de oogst van granen laten we 2/3de van de stengels (die veel koolstof bevat) op het land liggen om de grond te verrijken. Een 3-tal ha zijn als blijvend grasland voorzien, die we

gebruiken voor “natuurhooi”. Groenten kweken we ofwel in volle grond ofwel in koude of warme kassen. De productie is echter hoofdzakelijk gericht op het selecteren van rassen en het vermeerderen van zaad, en slechts sporadisch op de verkoop.

In het kader van onze kringloopwerking houden we heel wat diersoorten op de boerderij. De dieren worden zorgvuldig beheerd en roteren op het land, elk rekening houdend met hun eigenschappen. Dieren

© Wijkassen | Gemeente Eiloren

Boergeiten en Kempische heideschappen gedijen goed samen.

spelen een cruciale rol bij het regenereren van bodem en weiland als ze op de juiste manier ingezet worden. Het verkopen van hun vlees komt maar op de tweede plaats. In het oog springen onze Boergeiten (enige erkende vleesgeit en van Zuid-Afrikaanse oorsprong, vandaar "Boer") en Kempische heideschape, beide gemakkelijke rassen die ook samen voor de bestrijding van onkruid ingezet worden. We houden een aantal varkens (goede opruimers en wroeters), parelhoenen (opnemen van grote zaden en insecten), witte ganzen en Pekingeenden (beiden grazers), Indische loopeenden (bestrijding van slakken), kippen (natuurlijke mestverplaatsing) en vleeskoniijnen (keutels met hoge verrijkingswaarde door toevoeging aan compost). De konijnen worden in de gebouwen gehouden, voor de andere dieren geldt veehouderij met vrij uitloop. Onze konijnen en pluimvee worden op de boerderij geboren, voor de andere dieren starten we de eigen kweek zodra de nieuwbouw klaar is.

Onze producten verkopen we alleen ter plaatse aan onze klanten. Het zijn de eieren van onze kippen (maximum 200 stuks per week), het ingevroren vlees van onze Boergeiten, Kempische heideschape, varkens, konijnen en gevogelte. Daarnaast is er ook het graan, het hooi en het stro van onze velden en ook de compost van hoge kwaliteit. Heel wat groepen bezoeken het Vrijshof om onze vorm van herstellend landbouwbeheer te leren kennen. We hebben dus ook een goed lopend educatief aanbod van workshops en schoolbezoeken.

AvH: Voor welke uitdagingen staat u om uw doelstellingen te kunnen verwezenlijken?

H-JD: Door de oppervlakkige bewerking van onze gronden, zijn we op het belangrijke probleem van kweekgras gestoten. Het wortelstelsel van dit gras kruipt diep onder de grond om zo in korte tijd grote oppervlakten te beslaan. Dit laat geen kans aan het zaadgoed voor herstellende akkers. Als tegenmaatregelen weren we chemicaliën of elk jaar diep ploegen. Daarom hebben we voor de mechanische bestrijding een speciaal KVIK-UP toestel van Deense makelij laten komen. Een tractor gooit met dit toestel zowel de bovengrond als de kweek de lucht in. De zwaardere grond valt eerst en het kweekgras erbovenop. In droge periodes kan het dan afsterven. Meerdere bewerkingen zijn nodig, maar op die manier afraken van het kweekgras is essentieel voor onze onderneming.

Speciaal KVIK-UP toestel van Deense makelij

” **Ons basisopzicht is dezelfde gebleven: op langere termijn willen we 300 families kunnen voorzien van verse voedingsproducten: groenten en fruit, vlees, kruiden, honing, paddenstoelen, enz.**

Sinds eind 2016, hebben we onze doelstellingen door omstandigheden op belangrijke punten moeten bijstellen. Ons basisopzicht is dezelfde gebleven: op langere termijn willen we 300 families kunnen voorzien van

verse voedingsproducten: groenten en fruit, vlees, kruiden, honing, paddenstoelen, enz. We schatten 30 jaar nodig te hebben om onze investeringen terug te verdienen. In 2020 was er de Covid met een toename van onze afzet tot gevolg, maar in juni 2021 kwam de PFOS-affaire. In de pers verscheen plots het nieuws dat wetenschappers van de Universiteit Antwerpen eieren onderzocht hadden tot 15 km rondom de fabriek van 3M in Zwijndrecht en we verschenen juist op de rand van deze risicozone. Ondertussen hebben objectieve bodemstalen elk vorm van gevaar ontkracht, maar de effecten zijn nog voelbaar: al onze klanten zijn nog niet terug en de huidige economische context maakt het moeilijk om nieuwe klanten aan te trekken.

Sinds oktober 2017 zaten we ook vast in onze verbouwingen door een rechtszaak tegen onze voormalige architect en hoofd-/onderaannemers. Maar dit jaar werd een vonnis uitgesproken waarbij we een deel van ons verlies kunnen goedmaken (waartegen nu wel hoger beroep is ingesteld). Hopelijk kunnen we snel weer vooruit en zal de overheid ons administratief kunnen bijstaan om de volgende fases in te luiden voor de transformatie van gebouwen en vijvers. Wellicht wordt 2023 het jaar van een nieuwe doorstart!

AvH: Graag willen we u veel succes toewensen met de verderzetting van uw innovatieve onderneming. Wij delen uw enthousiasme voor land, bodem en verbondenheid. Hartelijk dank voor dit interview!

Landbouw

Waarom is het belangrijk je bodem gezond te houden?

Auteurs: Micaela Cosgrove (ELO) & Valérie Vandenabeele

Op de studiedag “Natuurinclusief boeren” leidde Micaela Cosgrove (European Landowners’ Organization) de dag in, startende bij het begin: een gezonde bodem. Want, om een goed beheer te kunnen uitvoeren, is het belangrijk om te weten wat er zich beneden, aan de wortels afspeelt. Wanneer de bodem overbelast wordt, verliest hij zijn mogelijkheid om planten van voedingsstoffen en water te voorzien.

Wat houdt een gezonde bodem juist in?

Een gezonde bodem heeft betrekking op de instandhouding en verbetering van de rijkdom van de bodem om voedsel, vezels en zoet water te produceren, maar ook om bij te dragen tot energie- en klimaatduurzaamheid, de biodiversiteit en daarmee het volledige ecosysteem in stand te houden.

Onze bodem voorziet in 7 belangrijke functies die allen verweven zijn:

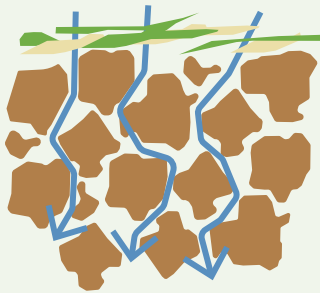
1. Productie van biomassa (gewassen, planten)
2. Opslaan, filteren en omzetten van nutriënten, substanties en water
3. Leefomgeving van biodiversiteit (wormen, bodemorganismen, schimmels, bacteriën)
4. Fysieke omgeving voor gewassen
5. Bron van ruwe materialen
6. Omgeving voor koolstof
7. Archief van geologisch en cultureel erfgoed

De bodem heeft een delicate maar noodzakelijke balans, en kan zo – op een duurzame manier – een optimale productiviteit garanderen. Alleen dan kan de bodem ons voorzien van gewassen die wij consumeren als voedsel of energie, water proper filteren en opslaan, diverse soorten herbergen en beschermen, broeikasgassen en koolstof opslaan... Zonder water, geen transport van nutriënten. Zonder gewassen wordt het water niet in de grond gezogen en ontstaat erosie. Diverse culturen (i.t.t. monoculturen) nemen en geven steeds verschillende nutriënten van en aan de grond en gaan verarming van de bodem tegen.

”

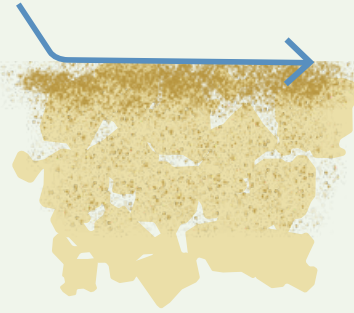
Zo krijgen bijvoorbeeld kruiden en struiken de kans om te groeien doordat licht de bodem bereikt.

Een gezonde waterbalans

Gezonde Bodem

- Goede structuur
- Water infiltreert via de poriën in de bodem
- Water beweegt zich traag voort
- Donkere kleur
- Hoog aandeel organische materiaal
- Oppervlakte is bedekt met dode vegetatie

Gedegradeerde bodem

- Zwakke structuur
- Water infiltreert niet tot moeilijk in verstopte poriën
- Water spoelt af van de bodem
- Lichte kleur
- Laag aandeel organisch materiaal
- Oppervlakte bedekt met een harde korst

Figuur 1: Verschil tussen gezonde (links) en gedegradeerde (rechts) bodem.

Om een goede bodemstructuur te behouden, pas je best een aantal basistechnieken toe:

Door het toepassen van niet kerende bodembewerking wordt de bodem enkel losgemaakt en wordt vermeden dat de grondlagen gemengd worden. Zodoende blijven meer gewasresten aan het bodemoppervlak achter die de bodem beschermen tegen erosie en verslamping. De bodemstructuur en daarmee het bodemleven wordt hierbij minder tot niet verstoord.

Door gewassen te roteren, vermijd je dat ziektes en plagen zich makkelijk kunnen manifesteren. Ook de bodembiodiversiteit krijgt verschillende nutriënten en uitwisselingen aangereikt en kan beter floreren. Door bovendien de juiste gewassen te combineren, kan de je de opname van nutriënten efficiënter maken en zo kosten verminderen.

Met GIS (geografisch informatiesysteem) of precisielandbouw kan je bepalen waar je wel of niet bepaalde gewassen of nutriënten moet plaatsen. De opbrengst kan zo verbeterd worden alsook een vermindering van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen of afspoelen van nutriënten.

Wanneer je gewassen kweekt en oogst, onttrek je organische stoffen aan de bodem. Door opnieuw organische stof (plantenresten, compost, mest...) in de bodem te brengen, houd je de bodem in balans. De micro-organismen in de bodem gebruiken deze als voedingsbodem. Bij de afbraak worden nutriënten vrijgesteld (mineralisatieproces) en organische stof opgeslagen (humificatie). De afbraak creëert ook ruimte: de poriën van de bodem.

Om bodemcompactie, het dichtn van de bodemporiën, te vermijden, oogst- of zaai je best niet wanneer de bodem nat is. Om diezelfde reden gebruikt je best ook zo licht mogelijke machines, of machines die zo weinig mogelijk druk per m² op de bodem zetten.

LANDELIJK WONEN

VERKOOP AGRARISCH VASTGOED

- > De gespecialiseerde makelaar mbt hoeses en gronden in buitengebied.
- > Deskundige begeleiding bij verkoop van uw hoeve of aankoop van uw droomlocatie.

Op zoek of te koop, contacteer ons: DANNY DE PAUW 0475 55 58 34
JO MULLIE 0477 52 57 82

A | G | R | O
V A S T G O E D bvba

www.agrovastgoed.be

Bescherming tegen klimaatverandering

Een gezonde bodem wint ook in het licht van de klimaatverandering meer aan belang. Droogtes en natte periodes, maar ook de aanwezigheid van plagen en ziekten, de teeltseizoenen en de gewastypen spelen hierin een rol.

Een van de belangrijkste aspecten waarmee rekening moet worden gehouden is de rol van koolstof en koolstofopslag. Figuur 2 illustreert de conceptualisering van het C-opslagpotentieel in akkerland. Van links (veengrond) naar rechts (akkerland), zie je de habitats die de meeste koolstof opslaan tot habitats die het minst koolstof opslaan. In de figuur worden voor akkerland 3 koolstofbalansen geschetst:

- Koolstofsekwestratie waarin koolstof wordt vastlegt
- Koolstofbehoud waarin de koolstof wordt omgezet, doch behouden
- Koolstofverlies waarbij koolstof netto vrijgesteld wordt

Elke ton CO₂ die planten opnemen en in de bodem vastleggen, is uiteindelijk rechtstreeks uit de atmosfeer verwijderd. Dit draagt dus rechtstreeks bij tot de beperking van de klimaatverandering. De wetenschap van de vastlegging van kooldioxide in de bodem is zover gevorderd dat beleid en stimuleringsprogramma's kunnen worden ontwikkeld op basis van de vastlegging van organische koolstof in de bodem. In een utopische wereld zouden we enkel nog veengebieden en bossen aanleggen en consequent de zogenaamde beste beheerspraktijken toepassen. Maar helaas is dit onmogelijk; daarom is het relevant dat het vastleggen van koolstof op alle mogelijke manieren plaatsvindt. Zo kunnen ook in akkerland veel stappen worden gezet door middel van een reeks koolstoffixatiestrategieën. Dergelijke strategieën dragen niet alleen bij tot de beperking van de klimaatverandering, maar ook tot de gezondheid van de bodem, een grotere voedselzekerheid en andere duurzame ontwikkelingsdoelstellingen.

Door de koolstofbalans in onze bodem te verbeteren, kunnen we op dezelfde oppervlakte die extra productie genereren.

Door de veranderingen in landgebruik met de uitbreiding van landbouw, veeteelt en akkerbouw is 33 % van de bodems wereldwijd gedegradeerd en is een groot deel van de vastgelegde organische koolstof verloren gegaan. Dit verlies heeft de structurele stabiliteit van de bodem in gevaar gebracht, het erosierisico vergroot, de wateropslag verminderd en de behoefte aan voedingssupplementen vergroot.

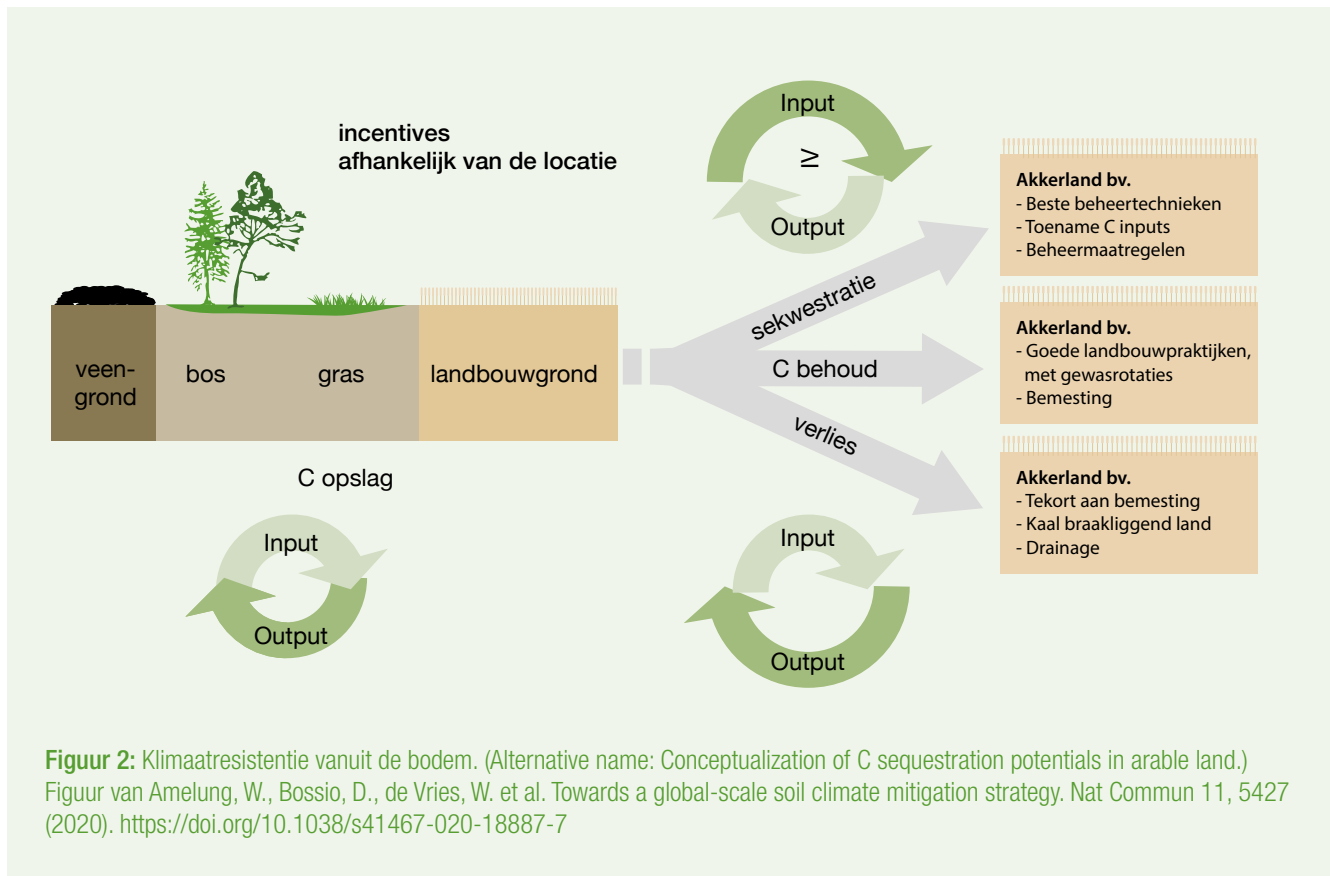
Verhoging en handhaving van het C-niveau in de bodem kan de achteruitgang stoppen en in sommige gevallen omkeren. De voordelen van C-vastlegging voor de gezondheid van de bodem en de algemene veiligheid kunnen zelfs de productie in akkerland verhogen door een betere toevoer en opslag van voedingsstoffen, watervasthoudend vermogen en stabiliteit van de bodemstructuur. Wetenschappers berekenden dat we 32 % meer mais en 66 % meer tarwe nodig hebben om iedereen te voeden. Door de koolstofbalans in onze bodem te verbeteren, kunnen we op dezelfde oppervlakte die extra productie genereren en dit terwijl de behoefte aan meststoffen met respectievelijk 5-7 % wordt verminderd! Het goed beheren van de koolstofbalans in de bodem wordt dan zeer interessant voor een optimale productie.

Wie bewerkt mijn grond? Vraag wie uw grond aangeeft in de verzamelaanvraag bij inkomenssteun.aangiftes@lv.vlaanderen.be en voeg een eigendomsbewijs toe.

Wegwijs raken in mogelijke subsidies en ondersteuning van jouw landelijke project? Landelijk Vlaanderen begeleidt jou.

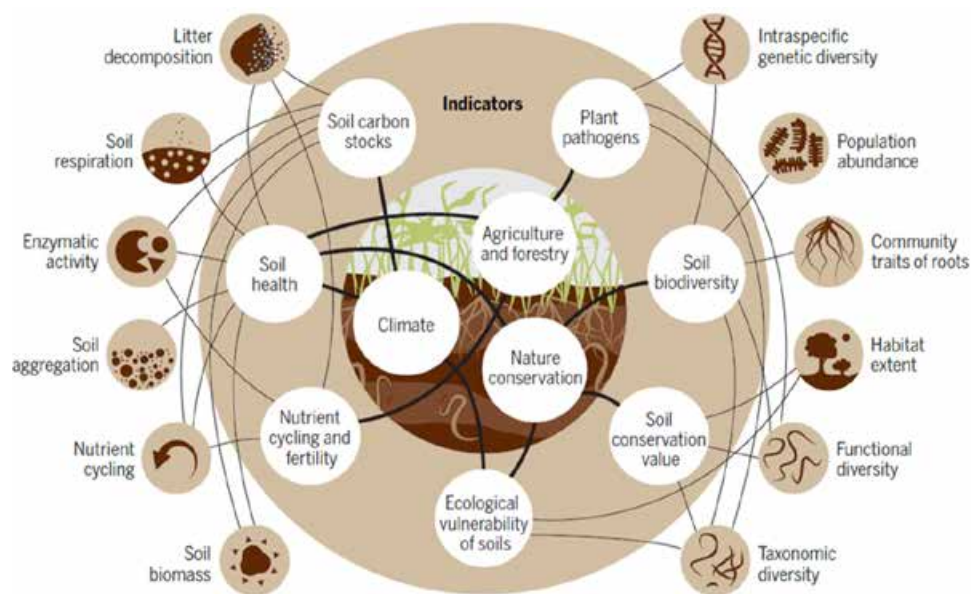

De bodem als beschermer van de biodiversiteit

In de bodem leven micro-organismen, wormen, insecten, maar ook grotere dieren als muizen maken er hun nesten. Deze bodemorganismen helpen plantenziektes- en plagen onder controle houden, verwerken organische stoffen tot voedingsstoffen voor gewassen,

vormen associaties met wortelstelsels van planten (bv. extra stikstof in de bodem omzetten bij vlinderbloemigen) en ze verluchten de bodem. Figuur 3 geeft een indicatie van de complexe processen waar een gezonde bodem onderdeel van uitmaakt.

” **Bodemorganismen helpen plantenziektes- en plagen onder controle houden, verwerken organische stoffen en ze verluchten de bodem.**

Figuur 3: Processen gestuurd door bodembiodiversiteit Bron: Linking soil biodiversity to policy. Guerra, C. A., Bardgett, R. D., Caon, L., Crowther, T. W., Delgado-Baquerizo, M., Montanarella, L., ... & Eisenhauer, N. (2021). Tracking, targeting, and conserving soil biodiversity. Science, 371(6526), 239-241.

Bodemeconomie

Wanneer de bodem stabiel is, haal je er ook meer uit. Om je opbrengsten te maximaliseren moet je je bodem kennen en efficiënt gebruiken. Het heeft dan ook geen zin om over het ganse perceel gewasbeschermingsmiddelen aan te brengen.

” Een gezonde vruchtbare laag creëren kan 100 jaar of een veelvoud daarvan duren.

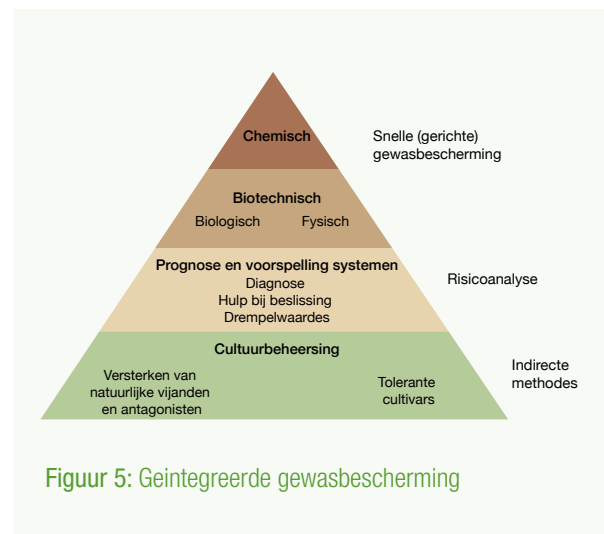
Een gezonde vruchtbare laag creëren van 0 tot 2,5 cm, kan 100 jaar of een veelvoud daarvan duren. Laat je bodem dus niet verloederen alvorens in te grijpen! Is de aarde ruw, met weinig structuur, weinig micro-organismen of zie je veel afspoeling van water en aarde (erosie), dan is er iets aan de hand. Deze indicatoren geven aan dat je beter werk kan maken van een betere bodem. Immers, bij hevige regen of wind is een paar centimeter goede aarde zo weggespoeld. Het is dus belangrijk om een goed gebufferde bodem te hebben.

Om te komen tot een gezonde bodem baseer je je best op 2 regels van driehoeken: bodembeheer en geïntegreerde gewasbescherming.

Figuur 4: Beheer voor een gezonde bodem

De dingen onderaan de driehoek zijn het makkelijkst te doen: conserverende grondbewerking, waarbij de bodem niet gekeerd en verstoord wordt en het vermijden van het compacteren van de aarde. Verder het inzaaien van dekgewassen en tussenteelten om de bovenste grondlaag te beschermen zodat water en wind deze niet kunnen wegspoelen/-vliegen. We zien ook dat het Europees landbouwbeleid deze maatregelen steeds meer promoot in ecoschema's, directe vergoedingen en in sommige landen krijgen boeren hiervoor zelfs kortingen op hun leningen.

Figuur 5: Geïntegreerde gewasbescherming

Vanuit Europa is er een toenemende druk om steeds minder synthetische bemesters en pesticiden te gebruiken. Men evolueert steeds meer naar de idee van de bodem via culturen te beheren. Maar dat is vrij complex en vereist een goede kennis van het biosysteem. Als landbouwer moet je weten welke gewassen welke insecten aantrekken, welke insecten een effect hebben op welke plagen en ziektes en hoe de juiste soorten aan te trekken en te weren binnen een economisch systeem (zie figuur 5).

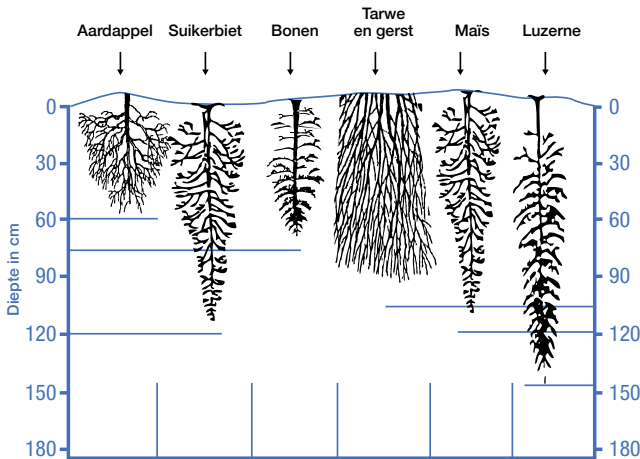
Het inzetten van fysische en biologische middelen is al een stuk makkelijker. Voor het beheer van een gezonde bodem is het al belangrijk om zoveel mogelijk weg te blijven van chemische middelen. Door verschillende methodes te combineren, zal je vanzelf ook minder chemische middelen nodig hebben.

Een Australische realiteit

Australië bestaat voor 2/3de uit woestijn. Maar ook het vruchtbare land heeft slechts een beperkte vruchtbare bodemlaag van maximaal 10 cm diep. De landbouwers zijn er van een praktisch onvruchtbare grond moeten starten om een min of meer goede bodem te creëren. Dit lukt niet door enkel chemische middelen te gebruiken, de bodem zelf moest als systeem gecreëerd worden.

Een van de belangrijkste zaken om deze te verkrijgen is het werken met het wortelsysteem van planten. Als je enkel met korte wortels teelt, kan je nooit de diepere bodemlagen bereiken. Om nutriënten beschikbaar te maken, is het daarom belangrijk om te werken met teelten die op verschillende hoogtes bewortelen.

” Als je enkel met korte wortels teelt, kan je nooit de diepere bodemlagen bereiken.

Figuur 6: Gewassen telen met verschillende bewortelingsdiepte

Daarnaast is ook de gewasrotatie belangrijk. Zo nemen suikerbiet en rijst bv. veel stikstof op, terwijl bonen en erwten stikstof aan de bodem toevoegen. Vermijd dus om telkens dezelfde teelt aan te planten, die dezelfde stoffen uitputten uit de bodem.

In Australië werken landbouwers ook met de wind tussen teelten om het vestigen van bepaalde pestsoorten en plagen te vermijden. Ook vee wordt ingezet bv. in broccoli teelt, waarbij koeien na de oogst de resten eten, waarna de plant weer kan groeien en er een nieuwe oogst kan gegeneerd worden. De gewassen geven na passage van het vee soms tot een dubbele oogst, waarbij de economische waarde versterkt wordt.

Analyseer en leer uw bodem dus eerst kennen, want ze is de basis van een efficiënt landbouwbedrijf. Bekijk wat jouw mogelijkheden zijn en wees creatief in uw visie om met minimale externe inputs zoals chemische middelen het maximum vanuit je bedrijfssysteem te halen. Kijk daarbij ook naar samenwerking met naburige landbouwers en wees niet bang om waar nodig permanente systemen op te zetten, ook als die op het eerste zicht minder opbrengst lijken te leveren. Je moet steeds letten op de duurzaamheid, risicobeheersing en rentabiliteit over een langere termijn.

Laat geen verhakeld hout achter in het bos, ook niet op de bodem gespreid. Dit is verboden, slecht voor de bosflora en wordt effectief beboet.

Heb je snoeihout uit boswerken, verwerk ze in takkenwallen of -hopen. Dit spaart kosten van de aannemer en vinden wilde dieren heerlijk.

Voor duurzame landbouw

Laten we samen meerwaarde creëren
op uw landbouwgronden

+32 (0) 10 232 904

AGRILAND

Pasteurlaan 23
1300 Waver

Volg ons op

Natuur

Soort in de kijker

Boomleeuwerik (*Lullula arborea*)

Classificatie: vogel, zangvogel

Statuut: kwetsbaar (Rode lijst), bijna in gevaar (IUCN)

Lengte: 15 cm

Gewicht: 24-35 g

Verenkleed adult: donker geelbruin gevlekte bovenkant en roomkleurige onderkant met borst en keel gevlekt. Erg korte staart met witte staartpunt, zonder witte rand, lichte wenkbrauwstreep loopt door tot nek waar bruingele strepen samenkomen, kleine ronde kuif. Donkerbruine en witte vlek op vleugelrand. Fijne snavel en bruin-vleeskleurige poten.

Verenkleed juveniel: sterker gevlekt en zonder lengtestrepen op rug.

Geluid: melodieuze korte jodel

Trekvogel: komt toe half februari en vertrekt vanaf half september. Soms standvogel, schaarse broedvogel.

Verspreidingsgebied: Europese Middellandse Zee tot Zuid-Zweden, Zuid-Finland en Oeral.

Leefgebied: heide en zandige terreinen met losse boompjes en boomgroepen, kapvlaktes en jonge naaldhoutaanplantingen.

Voeding: insecten en zaden

Levenswijze: broeden in kolonies, buiten broedtijd in families, bigamie komt voor.

Voortplanting: broedt van eind maart tot eind juni

Nest: 1-2 eieren in ondiep kuiltje (2de ei vaak achtergelaten)

Ontwikkeling: enkel het vrouwtje broedt 13-15 dagen, mannetje voert vrouwtje en mee de jongen.

Jongen verlaten nest na 8-11 dagen.

Vliegvlug: 10 dagen na verlaten nest.

Nest: 2 soms 3 legsels op de grond met 3-5 grijswitte tot groenachtige eieren met bruine stippen en vlekken.

Volwassen leeftijd: volgende jaar, wordt maximum 6 jaar oud

Beheer: grote open zones behouden door kappen, plaggen en begrazen met zo min mogelijk verstoring.

Weetje: De Latijnse naam van de boomleeuwerik, Lullula, komt voort van zijn karakteristieke lu-lu-lu-roep.

Bittervoorn (*Rhodeus amarus*)

Classificatie: vis, karperachtige

Statuut: momenteel niet in gevaar (Rode lijst, IUCN)

Lengte: 5-6 cm

Gewicht: 3-4 g

Uitzicht: zijdelings afgeplat visje, grove lila schubben met groenblauwe streep van staart tot midden lichaam. Klein onderstandig bekje. Zijlijn komt over slechts 5-6 schubben, lange rugvin. Mannetje met felrode vlek in het oog, in paaitijd witte stipjes rond de bek en intensere kleuren, oranje aarsvin.

Verspreidingsgebied: vnl. Oost-Europa, Turkije, Griekenland, Engeland, Wales, Nederland, België en Noord-Frankrijk.

Leefgebied: zoete stilstaande en langzaam stromende wateren, 40-50 cm diep met begroeiing en niet te modderige bodem voor zoetwatermosselen (nodig voor voortplanting).

Voeding: algen, zachte planten en kleine ongewervelden.

Levenswijze: in schooltjes van enkele 10-tallen

Voortplanting: mannetje zoekt zoetwatermossel uit, die hij ten ander mannetje verdedigt. Vrouwtje zet eitjes af in zoetwatermossel, tot 100-tal

Ontwikkeling: eitjes ontwikkelen in mantelholte mossel. De embryo's komen na 5-6 dagen ook uit in de mossel en verlaten 28 dagen na eileg de mossel als kleine visjes/larven van 11 mm.

Volwassen leeftijd: 2^e of 3^e levensjaar, hij wordt vaak niet ouder dan 2-3 jaar.

Beheer: industriële vervuiling tegengaan (bittervoorn zeer gevoelig) en grind, zand, of kleiige bodem met dunne laag veen of modder waarin zoetwatermossel kan ontwikkelen. Dikke modderbodems vermijden, maar opletten de zoetwatermossels niet mee te verwijderen! Ook predatie van de mossel vermijden, vis weinig gepredeerd.

Zeggekorfslak (*Vertigo moulinsiana*)

Classificatie: weekdieren, slakken

Statuut: bijna in gevaar (IUCN)

Lengte: 2,8 mm

Uitzicht: 4-5 rechtsgewonden windingen in geelachtig bruine schelp die glanst en half doorzichtig is met fijne groeilijnen. Scheef ovale mondopening en de mondrand is zwak omgeslagen, 4-5 tanden in de mondopening.

Verspreidingsgebied: gans West-Europa van Spanje tot westelijk Rusland en zuiden van Zweden in het noorden.

Leefgebied: kalkrijke (voor schelp) vochtige moerassen met grote zeggensoorten, galigaan en liesgras of riet, verspreid zich via winterse overstromingen in valleigebieden.

Voeding: schimmels en kleine algijs op de waardplanten.

Levenswijze: hermafrodiet die zichzelf ook kan bevruchten.

Voortplanting: piek in zomer

Ontwikkeling: eieren komen na 2 weken uit

Volwassen leeftijd: overwinteren als volwassen dier.

Beheer: voorkomen van verdroging, ontginning en aantasting van natte oeverzones langs waterlopen. Beheer en herstel grote zeggenvegetaties en natte ruijtes in moerasgebieden met goed peilbeheer. Extensieve seizoensbegrazing zonder vertrappelen of gefaseerd maaien en maaisel paar dagen laten liggen zodat slakjes kunnen ontsnappen, behoud moerasbossen en kappen van te groot wordende bomen in verlandingsvegetaties.

Invasieve exoot

Waterteunisbloem (*Ludwigia grandiflora*)

Status ISEIA: zorgwekkende invasieve exoot voor EU

Oorsprong: Amerika

Beschrijving: kroonbladeren 15-25 mm lang met langwerpige bladeren van 6-12 cm en driehoekige steunblaadjes. Zaadproductie van september tot december. Gele bloemen.

Ecologische impact: vooral in kunstmatige recente biotopen, stilstaand en traag stromend water, ontwikkelt hij snel op korte tijd en gaat hij de vegetatie domineren.

Hoe bestrijden: zo volledig mogelijk verwijderen van besmetting, want de stengels breken makkelijk en groeien makkelijk terug uit kleine stukjes. Machinale bestrijding in grote populaties waar men nog jaren dient op te volgen.

Tover eens een glimlach op iemands gezicht

Draag jouw hou(t)vastje op via www.delangetocht.be of scan de QR code

Bos

Natuurlijke verjonging met populier, een opportuniteit of een bedreiging?

Auteurs: Dries Claes & Margot Leemans

Bronnen: Troost, V. (2020). wortelopslag van populier? Een prachtig toekomstperspectief! Vakblad Natuur Bos Landschap.; Ouden, J. & Muys, B. (2010). Bosecologie en bosbeheer. Acco.; ecopedia.be

© Margot Leemans

Het toekomstperspectief van natuurlijke verjonging met populier

Wortelopslag van populier wordt door de meeste bosbeheerders niet met open armen ontvangen. Het verschijnsel zorgt (bij nieuwe aanplanten) voor sterke concurrentie met inheemse soorten, en aan de bestrijding hangt een stevig prijskaartje. Vincent Troost – Nederlands staatsbosbeheerder – licht in het 'Vakblad Natuur Bos Landschap' een interessant experiment toe rond de vraagstelling of er niet beter zou worden ingespeeld op de wortelopslag van populier in plaats van deze te bestrijden.

” **Wortelopslag van populier wordt door de meeste bosbeheerders niet met open armen ontvangen.**

Het experiment ging van start met enkele rijen populieren (kloon 'Blom') die in de jaren 70 werden aangeplant op een rijke kleibodem – een ideale groeiplaats – waarrond grote aantallen aan wortelopslag stonden. In een afgebakend plot werden een aantal van deze wortelopslagen van populier geselecteerd, opgesnoeid en vrijgesteld. In eerste instantie werden er 150 populieren/ha geselecteerd, om vervolgens rond het 15de levensjaar te dunnen tot ongeveer 75 populieren/ha. De criteria waar rekening mee werd gehouden bij de selectie van wortelopslagen waren onder andere: de gezondheid en het functioneren van de moederopstand, het hebben van een stabiele stamvoet zonder beschadigingen, geen uitloper zijn van een stobbe, de individuen die het hardst groeiden met een zo diep mogelijk kroon, een rechte stam en een doorgaande spil. Al na 4 jaar werd er een natuurlijk ogend bos met een grote variatie in dichtheid en met uitlopers met een enorme groeikracht geobserveerd.

Uiteraard is voor bosbeheerders ook de economische rendabiliteit van groot belang. Binnen deze experimentele aanpak moest er enkel budget voorzien worden voor het selecteren en snoeien, het vrijstellen en het kopen van een bus verf. In vergelijking met de kosten die met een klassieke herbebossing via aanplanting geassocieerd zijn, is deze methode dus veel budgetvriendelijker. Bovendien had de eerste rendabele dunning van de wortelopslag van populier een vergelijkbare houtopbrengst in vergelijking met die van een aanplant van populier.

” **In plaats van wortelopslag van populier te zien als een bedreiging, zou het kunnen worden gezien als een opportuniteit.**

Binnen dit systeem zou er na het kappen of bij de eerste selectie, schaduwtolerante soorten kunnen worden mee-geplant (al dan niet via kloempen). Ook kunnen er enkele populieren blijven staan die op termijn voor dood hout zouden zorgen en de natuurwaarde van het bos ten goede komen. In plaats van wortelopslag van populier te zien als een bedreiging, zou het kunnen worden gezien als een opportuniteit om een systeem te creëren waar, binnen een soortenrijk bos, de wortelopslag van populier oneindig gedund kan worden.

Natuurlijke verjonging en wortelopslag bij populier:

Bij populier kan natuurlijke bosverjonging zowel via het generatieve verjongingsproces als via het vegetatieve verjongingsproces plaatsvinden. Bij generatieve verjonging vestigen nieuwe bomen zich via zaden. Gezien populier tweehuizig is, komt deze vorm van natuurlijke verjonging echter zelden voor. Binnen de vegetatieve verjonging is wortelopslag de meest voorkomende vorm. Wortelopslag bestaat uit de vorming van uitlopers aan de wortels waardoor er nieuwe takken en nieuwe bomen ontstaan uit het bestaande wortelsysteem van een boom.

Wil je meer lezen over duurzame en verantwoorde populierenaanplantingen en populierenteelt, bekijk dan zeker de brochure die het APB-NB samen met verschillende partners ontwikkelde binnen het Europees programma Forêt Pro Bos.

Wat vindt een bouseigenaar hiervan: de opinie van Dries Claes

Graag geven we het woord aan Dries Claes, één van onze leden met een bijzondere expertise over de populierenteelt in Vlaanderen. Dries is bosbouwer met een bos waar de productieve populierenteelt de hoofdrol speelt.

Dries Claes:

Als gepassioneerde bosbouwer, geboren en getogen tussen de populieren, volg ik al jaren excursies in binnen- en buitenland om bij te leren over alternatieve en rendabele bosbouwmodellen voor onze bossen. Persoonlijk kom ik steeds tot dezelfde conclusie: populier – met inbegrip van biodiversiteit – is voor onze rijke gronden met voedsel en water in overvloed de meest efficiënte vorm van bosbouw. Met veel interesse las ik dan ook de bevindingen van Vincent Troost over het toekomstperspectief van natuurlijke verjonging met populier.

De roestziekte zorgde begin jaren 90 voor zware verliezen binnen de populierenbossen van onze familie. Aanplantingen met klonen zoals o.a. Boelare, Beaupre, Hoogvorst en Hazendans leidden tot een magere oogst, en op verschillende percelen moest er zelfs terug vanaf nul aangeplant worden. Desondanks, doorstonden enkele van de klonen die we in de jaren 70 en 80 aanplante de schimmel, o.a. Trichocarpa, Columbia River en Fritzy Pauly. Deze kwamen ook als wortelopslag voor in een aantal oude percelen waar we in het verleden geoogst hadden. Her en der zijn we gaten gaan opvullen – die ontstonden door de met roestziekte verzwakte klonen – met deze zelf gewonnen 'opschietelingen' uit onze bosbestanden. Ondertussen hebben we als resultaat van deze 'opvullingen' een aantal oogstrijpe bestanden verspreid staan. Het zijn de typische ongelijkjarige bestanden die een uitstraling van natuurlijk bos hebben, maar waar – in bosbouwtermen – wordt gesproken van een bos met een exoot als hoofdboom.

Wanneer we deze oogstrijpe bestanden oogsten krijgen we als reactie op lichtinval op de grond natuurlijke wortelopslag van de populieren. Vincent Troost heeft de grote verdienste om hier de economische reflectie te hebben gemaakt. Als we deze natuurlijke verjonging via wortelopslag gaan gebruiken om een soort van continu bosbeheer te voeren waarbij we kappen en oogsten onder de populieren, zodat we niet meer moeten aanplanten,

kan er heel wat geld worden bespaard. Daarnaast zien we dat er bij voldoende wortelopslag al deels een natuurlijke stamreiniging gebeurt zodat het snoeien goedkoper kan, of zelfs helemaal achterwegen kan blijven.

Belangrijke vragen die ik me hier echter nog bij stel, zijn welke klonen – buiten bijvoorbeeld Trichocarpa – hiervoor in aanmerking zouden komen en hoe het beheer geoptimaliseerd zou kunnen worden in functie van zowel de economische rendabiliteit als van de biodiversiteit. Bovendien wordt het dunnen van bestanden – om toekomstbomen vrij te stellen – bemoeilijkt als er geen markt is voor de houtoogst van de dunning. De toekomst van bioraffinage van hout ziet er voor de populieren en wilgenfamilie veelbelovend uit, en ook de plaatindustrie is in volle expansie waardoor hout van kleine diameters na verchipsen of vermalen gemakkelijk in de persplaatindustrie terecht zou kunnen komen (bv. grondstof voor OSB-platen).

Om op deze manier bestanden op een verantwoorde manier – zowel op economisch als op ecologisch vlak – te gaan beheren hebben we echter een schaalvoordeel nodig. Dit kan je bekomen door de oogst samen met verschillende bouseigenaars – die elke een klein stukje bos hebben, maar op korte afstand van elkaar gelegen zijn – te organiseren. Samenwerken in natuurbeheersplannen tussen verschillende eigenaars kan hier ook een oplossing bieden. Dit laat toe om de exploitatiekosten te drukken en alsnog van de beste machines gebruik te kunnen maken (die o.a. de bodemimpact minimaliseren).

Ik ben ervan overtuigd dat er met bepaalde populierenklonen naar een natuurlijke verjonging gewerkt kan worden, al dan niet met inbegrip van inheemse soorten die mee doorgroeien tot volwaardige bomen. Dit type beheer past perfect in het kader van de natuurlijke bossen met kleine kapvlakten van 30 à 50 are en leidt dan tot een soort hakhoutbeheer met hoogstaanders.

Klassieke populier aanplantingen

Klassieke populier aanplantingen

Wil je meer lezen over de bossen van de familie Claes, neem dan zeker een kijkje in landeigenaar 88.

Wil je – vanuit je expertise als private bos- natuur- of landeigenaar – ook jouw mening geven over een interessant onderwerp? Neem dan zeker contact op met info@landelijk.vlaanderen en wie weet schrijf je mee aan ons volgende opiniestuk!

Natuur

Tips om je terrein in te richten voor klein wild

Auteur: Valérie Vandenabeele

Bron: Faune & Biotopes

Deze zomer organiseerde het Waalse Faune & Biotopes vzw een bezoek aan het jachtrevier van André Monami. Hij nam ons mee door zijn jachtrevier, alwaar hij op zowel eigen terreinen als in overleg met enkele landbouwers diverse verbeteringen aan de biotoop voor zijn kleinwildpopulatie aanbracht.

Beheer afschot

André jaagt sinds 1975. Een van de belangrijkste factoren die de achteruitgang van zijn jachtwild beïnvloedt is predatie. Maar liefst 90 % van zijn konijnen verloor hij aan predatie. Maar ook hazen en fazanten deden het niet goed. Vooral vos, kraai, maar ook de wasbeer pleitten schuldig. Gedurende 40 jaar heeft hij geen hazen geschoten en ook fazantenhennen werden jaren volledig gespaard.

Tabel 1: Advies afschot haas volgens onderzoek van Faunes & Biotopes

Populatie-dichtheid haas (100 ha)	Afschot quotum
< 5	0 %
5 – 25	10 %
25 – 50	15 %
>50	25 %

Nota: indien het aandeel jongen van het vorige jaar lager is dan 50 %: geen afschot, tenzij zeer hoge populatie-dichtheid.

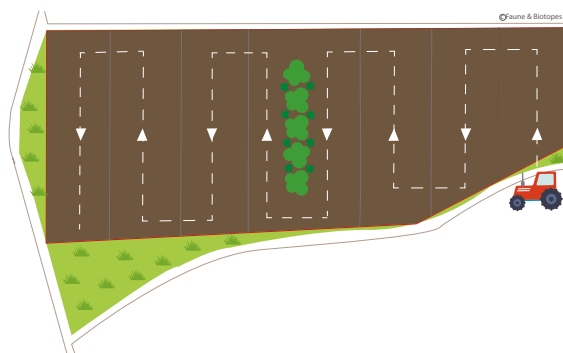
Tabel 2: Advies afschot fazant volgens onderzoek van Faunes & Biotopes

Reproductie (aantal jongen per hen)	Afschotcoëfficiënt per haan
>7	1,5
≤ 7	1
≤ 4	0,5
≤ 2	0

Voorbeeld: Indien je bij de voorjaarstelling gemiddeld 5 jongen per hen telt en je telt 100 hanen, dan mag je $100 \times 1 = 100$ fazanten schieten (gelijke verhouding hennen en hanen). Let wel, indien je meer fazanten nastreeft, schiet je beter minder hennen gezien de fazanthaan polygaam is en 5-7 hennen bevrucht, bovendien zijn hennen gevoeliger voor predatie vooral tijdens het broedseizoen en met jonge kuikens.

Terrein inrichten samen met landbouwers

Over de jaren heen heeft André ingezet op verschillende maatregelen om de biotoop te verbeteren, zodat de wildsoorten dekking en voedsel vinden. Voor betere resultaten houdt hij ook de belangrijkste predatoren kort. De jacht op kleinwild steunt immers op 3 pijlers: inrichten van de biotoop, predatorcontrole en afschot. Na verloop van de jaren plukt hij vandaag de vruchten van zijn inzet. Zelfs de landbouwers in de buurt krijgen interesse om een aantal maatregelen die André initieerde toe te passen. Je moet er wel rekening mee houden dat landbouw hun broodwinning is. De marktwaarde voor het inrichten van een terrein situeert zich hier rond de 1.800 €/ha. Met de nieuwe subsidies voor beheerovereenkomsten is het makkelijker om landbouwers die geen eigenaar zijn te overtuigen.

In totaal besteedt t André zo'n 10 dagen per jaar aan het werken in zijn revier. Om zijn revier in te richten is hij regelmatig in gesprek gegaan met landbouwers. Het structureren van de percelen kan al bijdragen aan de biodiversiteit. Zo kan je door 2 driehoeken om te vormen tot 2 vierhoeken meer randen creëren. Bovendien zijn ze makkelijker te bewerken voor de landbouwer. Wetende dat patrijs en fazant hun nesten gemiddeld in de eerste 25 tot 50 m van een perceelsrand maken, is het interessant om veel perceelsranden te voorzien. Daarenboven blijkt ook uit studies dat roofkevers, natuurlijke predatoren van schadelijke slakken en bladluizen, slechts 75 m in het veld kunnen doordringen. Een perceel van meer dan 150 m breed verlaagt dus ook de effectiviteit van deze natuurlijke gewasbescherming.

Bloemenranden

André ondervindt dat het aanleggen van bloemenranden voor insecten moeilijk is wanneer men niet zowel landbouwer als eigenaar is. Ze nemen voor landbouwers veel plaats in en geven extra werk. Nochtans zijn ze erg belangrijk om insecten te voorzien voor de jonge kuikens en geven ze ook dekking aan het opgroeiende wild.

Water

Wild heeft geen nood aan extra inrichtingen voor drinkwater, ze halen voldoende vocht uit hun voedsel. Het kan natuurlijk geen kwaad om toch wat waterplaatsen te voorzien. Indien je water voorziet, moet je wel opletten voor het creëren van concentraties van parasieten en micro-organismen. Ook rond een drinkbak riskeert men een opstapeling van coccidiose, een parasiet die maag- en darmstelsel verstoort. Stromend water, bv. van een beek is beter.

Bramen

Voor ree voorziet André plekken om zich te verschuilen. Jonge bramen eten ze het liefst, ze kunnen tot 90 % van hun dieet uitmaken en het kost niets om deze te plaatsen. Maar ook klein wild doet zich te goed aan de insecten en bessen die de bramen herbergen. Bovendien zijn bramen een makkelijk aan te leggen schuilmogelijkheid, die op zich geen onderhoud vraagt. Wanneer tegen een landbouwperceel gelegen, houdt de passage van landbouwvoertuigen de woekering sowieso in toom.

Open plekken en bosranden

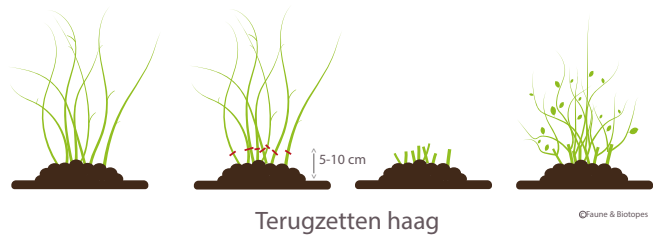
Open plekken creëren in bossen geeft meer licht, wat interessanter is voor de biodiversiteit. Heel wat soorten genieten immers van de bescherming van het bos, maar hebben toch licht nodig om te groeien of gedijen.

Ook fazanten huizen vooral in de eerste 100 m van een bos, bosranden zijn voor hen dus heel belangrijk. In grotere bossen, van 5 ha en meer, is het dan interessanter om open plekken met bosranden te creëren.

Struikeneilandjes

Waar er maar beperkte plaats is – 2 tot 5 m² volstaan al – plant André een groepje struiken aan. Hij kiest daarvoor enkele inheemse soorten in functie van: insecten, bessen, makkelijk in onderhoud

en resistentie tegen droogte, regen en koude. André gebruikt vaak meidoorn, Gelderse roos, liguster, brem, kornoelje, wilde roos en sleedoorn. Zo voorziet hij elke 150 m een groepje dekking die een ecologisch netwerk vormen. Bij de inplanting houdt hij er rekening mee dat ze de landbouwer niet hinderen. Ideale locaties zijn aan de voet van pilonen, in voor de tractor moeilijk bereikbare hoekjes, bij een grenspaal, langs kleine wegen en taluds of zelfs in het midden van een perceel voor zover de passage voor grondbewerking niet gehinderd wordt. Voor een dichte begroeiing zet hij de struiken na 2 jaar terug tot 10 cm boven de grond, nadien snoeit hij regelmatig een deel om de struiken in toom te houden.

Stofbaden

Fazanten en patrijzen houden van een plek waar ze zich kunnen ontdoen van parasieten. Een stofbad kan je voorzien met zand, maar een overdekte plek waar geen planten groeien en droge aarde ligt dient even goed. Sommigen mengen ook as met aarde.

Hagen

Hagen van 5-6 jaar worden ook interessant, vooral wanneer de basis verdicht zodat kleinwild zich kan verschuilen. De hagen kunnen ook voedsel voorzien zoals bessen en klein fruit. Maar ook de bloemen brengen insecten naar het veld. Via deze corridors kunnen soorten zich veiliger verspreiden. Nadeel is vooral het onderhoud van de hagen. Om 10 km haag te snoeien, betaal je een aannemer al gauw € 2.000. Reken op 200 €/km. Een moeilijkheid is ook dat eens de hagen geplant zijn, ze ook beschermd zijn. Als landbouwer kan je dus zonder vergunning voor vegetatiewijziging niet meer terug naar de vorige situatie, wat een moeilijk gegeven is. De verminderde oppervlakte heeft ook een invloed op de bemestbare oppervlakte die landbouwers kunnen inbrengen.

André mengt minstens 8 inheemse soorten, die hij telkens per 3 tot 5 gegroepeerd in de haag plant. Opnieuw zet hij ze na 2 jaar terug op 5-10 cm om goed vertakte struiken te krijgen. Een deel (helft) van de hagen worden elke 5 tot 10 jaar teruggezet tot 5 à 10 cm boven de grond.

Figuur 1: Voorbeeld van een enkele haag.

Figuur 2: Voorbeeld van een haag in 3 rijen.

A = meidoorn
E = hondsroos

H = hulst
P = wilde appel

C = kornoelje
G = aalbes

F = framboos
S = vlierbes

Tabel 3: Lijst aangeraden soorten voor klein wild door Faunes & Biotopes:

Eenstijlige meidoorn	<i>Crataegus monogyna</i>
Tweestijlige meidoorn	<i>Crataegus laevigata</i>
Sporkehout	<i>Fragula alnus</i>
Gele kornoelje	<i>Cornus mas</i>
Rode kornoelje	<i>Cornus sanguinea</i>
Hondsroos	<i>Rosa canina</i>
Framboos	<i>Rubus idaeus</i>
Kardinaalsmuts	<i>Evonymus europaeus</i>
Wilde brem	<i>Cytisus scoparius</i>
Kruisbes	<i>Ribes uva-crispa</i>
Aalbes	<i>Ribes rubrum</i>
Klimop	<i>Hedera helix</i>
Wilde appel	<i>Malus sylvestris</i>
Sleedoorn	<i>Prunus spinosa</i>
Dauwbraam	<i>Rubus caesius</i>
Wilde lijsterbes	<i>Sorbus aucuparia</i>
Trosvlier	<i>Sambucus racemosa</i>
Gewone vlier	<i>Sambucus nigra</i>
Gewone liguster	<i>Ligustrum vulgare</i>
Gelderse roos	<i>Viburnum opulus</i>

Jachtreservaat

Een “réserve de chasse” ofwel rustgebied kan jaarlijks roteren of meerjarig op dezelfde plaats voorzien worden. Een vast jachtreservaat bestaat uit kwaliteitsvol biotoop voor één of meerdere soorten die opgenomen zijn in een faunabeheerplan. Als jager creëer je er dekking en voedsel zodat het wild er het hele jaar rond zijn behoeftes vindt. Zo'n gebied kan eender waar ingericht worden, maar velen geven de voorkeur om ze centraal in het revier in te brengen. Dit indien de naburige jagers niet of minder inzetten op beheer. Beter wellicht is om ze te plaatsen op een locatie waar de soorten altijd al abundant aanwezig waren. Rustgebieden kunnen een paar tot een 10-tal ha groot zijn.

Een jaarlijks roterend jachtreservaat bestaat veelal uit een aanzienlijker aandeel van het jachtrevier, waar een jaar niet gejaagd wordt. Hoe lager de soortdensiteit, hoe groter dit gebied best is. In geval het aantal hazen niet boven de 5 per 100 ha gaat, heeft een

reservaat van 10 ha als maatregel weinig zin. ¼ van een revier ongemoeid laten zal dan effectiever zijn. Natuurlijk moet alles in het groter geheel van beheer gezien worden en is beheer steeds maatwerk.

Om het reservaat optimaal te laten werken is het doelgericht afschot van predatoren binnen de reservaten veelal essentieel. Daartoe kan bv. een stille drukjacht voor ree en vos overwogen worden.

Multifunctionele wildinfrastructuur

Tot slot heeft André op zijn eigen terreinen nog wat kleine extra's voorzien op microschaal.

Hier en daar een hoopje stenen dienen als zone waar mieren en insecten gaan nestelen. Ideaal voor de kuikens van zijn patrijzen en fazanten. Maar ook salamanders en vlinders gaan er graag zonnen en egels en hermelijnen verschuilen er zich. In de lente ziet André dat ook zijn fazantenhanen er gretig gebruik van maken voor hun baltsroepen.

Op een paar plekken laat hij ook bewust een hoopje mest liggen. Daar kruipen mestminnende insecten in en maken slangen hun nest. Eveneens een goede buurt om insecten te vinden en een uitkijktoren voor de fazant.

Van een aantal stukken hout en planken maakt André her en der ook schuilplekken waar klein wild zich droog kan houden en verstoppert voor luchtpredatoren. Met wat zand of as creëert hij daar tegelijk stofbaden.

Zo zie je maar dat kleine ingrepen veel kunnen betekenen voor het landschap en het wild. Weet wat je wild wanneer nodig heeft en denk creatief na voor een oplossing.

Erfgoedbescherming: hoe gaat dat in zijn werk?

Bron: Agentschap Onroerend Erfgoed

Vlaanderen maakt al heel lang werk van de bescherming van erfgoed. Hoe de beschermingsprocedure verloopt, is echter vaak minder goed gekend.

In Vlaanderen wordt bij erfgoedbescherming het onderscheid gemaakt tussen het beschermen van een monument, een vaarttuig, cultuurhistorisch landschap, archeologische site of stads-of dorpsgezicht. Telkens heeft de overheid tot doel om de beschermde goederen te bewaren en veilig te stellen voor de volgende generaties.

Types beschermde goederen

Monument

Een monument is bij definitie een onroerend goed. Het kan tot stand zijn gekomen door de mens, door de natuur of door beiden. Vlaanderen heeft geen gebrek aan klein en groot erfgoed: kapellen, kruisen, graftekens, schandpalen, straatmeubilair, kerken, industriële panden, stations, molens, sluizen, hoeven, woonhuizen, kastelen en kloostercomplexen. Ook kasseiwegen, eendenkooien, begroeide dijken, tuinen en parken, dreefplantingen, boomgaarden en individuele bomen, vaak op een specifieke plaats aangeplant, kunnen monumenten zijn.

Cultuurgoederen

In tegenstelling tot monumenten zijn cultuurgoederen roerende goederen (meubels, schilderijen, beeldhouwwerken). Ze zijn steeds gelinkt met een beschermd goed waarmee ze een aantoonbare historische verbondenheid hebben.

Telkens heeft de overheid tot doel om de beschermde goederen te bewaren en veilig te stellen voor de volgende generaties.

Stads- en dorpsgezicht

Het betreft het geheel van onroerende goederen met omgevende elementen zoals beplantingen, omheiningen, waterlopen, bruggen, wegen, straten en pleinen, dat een of meerdere erfgoedwaarden bezit. Het kan daarbij bevoorbeeld gaan om een dorpskern of een stadwijk.

Cultuurhistorisch landschap

Een landschap is een deel van het grondgebied dat tot stand is gekomen door de mens, door de natuur of door beide samen. Niet elk landschap is evenwel waardevol vanuit erfgoedstandpunt.

Het Onroerenderfgoeddecreet maakt daarom gebruik van het begrip 'cultuurhistorisch landschap': een begrensde grondoppervlakte met een geringe dichtheid van bebouwing en een onderlinge samenhang, van algemeen belang door de erfgoedwaarde. Het gaat zowel om landschappen die uitdrukkelijk aangelegd zijn door de mens en dus een duidelijke culturele stempel dragen (zoals wateringten, bolle akkers of kasteeldomeinen), als om meer spontane, door natuurlijke processen ontstane landschappen waar de menselijke invloed wat beperkter is gebleven (zoals getuigenheuvels of kustduinen). Meestal gaat het om een dynamische wisselwerking tussen de mens en de natuur (zoals ingerichte riviervalleien of bosgebieden).

Gent
beschermd
stadsgezicht

De beschermingsprocedure

Een beschermingsprocedure bestaat uit een aantal peenvolgende stappen:

De onderzoeksfase

Aan de hand van onder meer archiefdocumenten en historische kaarten wordt ter plaatse een evaluatie gemaakt van de erfgoedwaarden. Daarbij worden deze erfgoedwaarden beschreven en gefotografeerd (interieurfoto's en privacygevoelige documenten mogen niet openbaar worden gemaakt!). De onderzoeksfase wordt uitgevoerd door medewerkers van het Agentschap Onroerend Erfgoed. Een uitzondering hierop zijn de archeologische sites. Omwille van het gespecialiseerd onderzoek dat hier nodig is, wordt dit onderzoek veelal uitbesteed.

” **Interieurfoto's en privacygevoelige documenten mogen niet openbaar worden gemaakt!**

Betreft het een privaat gebouw, bedrijfsgebouw, private tuin of park, dan gebeurt het plaatsbezoek steeds in samenspraak met de eigenaar(s) en gebruiker(s). Er wordt dan steeds een afspraak gemaakt vooraleer men ter plaatse komt. Betreft het een onderzoek naar de bescherming van een gebouw of constructie, dan wordt ook het interieur bezocht. Uiteraard gebeurt ook dit steeds in samenspraak met de eigenaar(s) of gebruiker(s). Alle bevindingen van het onderzoek worden opgenomen in een dossier en een medewerker van het Agentschap Onroerend Erfgoed zal dan een ontwerp van ministerieel besluit met alle bijbehorende documenten opstellen.

De adviesfase

Op basis van het dossier dat tijdens de onderzoeksfase werd voorbereid vraagt de verantwoordelijke minister advies aan de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE), de betrokken gemeenten en de departementen of agentschappen van de Vlaamse overheid bevoegd voor omgeving, mobiliteit en openbare werken en landbouw en visserij. Wanneer het Agentschap Onroerend Erfgoed meent dat er een risico bestaat dat het erfgoed op korte termijn zou beschadigd of vernield worden, dan kan beslist worden de adviesfase over te slaan en onmiddellijk over te gaan tot een voorlopige bescherming. In de adviesfase worden ook alle betrokken partijen geïnformeerd: alle eigenaars, erfpachters, vruchtgebruikers, opstalhouders en leasinggevers. Zij krijgen dan gedurende 60 dagen de tijd om schriftelijk eventuele opmerkingen op de bescherming te formuleren. Bij de bescherming van een cultuurhistorisch landschap is dit niet nodig. Op basis van de ingewonnen adviezen en het voorbereidend onderzoek wordt een beschermingsvoorstel opgemaakt en aan de minister voorgelegd.

De voorlopige bescherming

Het onroerend goed wordt voorlopig beschermd wanneer de minister het ministerieel besluit en de bijlagen ondertekent. In het besluit vinden we heel wat informatie terug over het betrokken erfgoed: een duiding van de erfgoedwaarden, een beschrijving met een opsomming van de erfgoedelementen en -kenmerken, naast beheersdoelstellingen en voorschriften voor instandhouding en

Brugge:
beschermd
stadsgezicht

Kasteel van Loppem – beschermd erfgoed

onderhoud, een plan met de afbakening van het beschermde goed en de eventuele overgangszone, en een fotoregistratie van de fysieke situatie van het goed op het ogenblik van de bescherming. Nu dient het bericht over het openbaar onderzoek te worden opgehangen. Worden er ook cultuurobjecten beschermd, dan worden deze omwille van de privacy opgenomen in een afzonderlijke bijlage bij het ministerieel besluit.

” **Vanaf de voorlopige bescherming gelden er juridische gevolgen waar je rekening mee moet houden.**

Maximaal 270 dagen liggen er tussen een voorlopige bescherming en een definitieve bescherming, dit te rekenen vanaf de kennisgeving van de voorlopige bescherming of de publicatie in het staatsblad. Deze termijn kan één keer verlengd worden met maximaal 90 dagen. Is er binnen deze periode geen besluit tot definitieve bescherming genomen, dan vervalt de voorlopige bescherming automatisch.

De bekendmaking

De zakelijkrechthouder ontvangt steeds een aangetekende brief met een kopie van het ondertekende beschermingsbesluit en de bijbehorende documenten. Het is nu aan de zakelijkrechthouder om binnen de 30 dagen alle eventuele gebruikers van het goed en mogelijke andere eigenaars van de cultuurobjecten te informeren over de voorlopige bescherming. Zou het goed in tussentijd verkocht zijn, dan dien je binnen de 10 dagen het Agentschap Onroerend Erfgoed op de hoogte te brengen. Je kan ook vragen om gebruik te maken van het hoorrecht. Ook de gemeente wordt op de hoogte gebracht van de voorlopige bescherming. De gemeente staat dan verder in voor het openbaar onderzoek. Het besluit tot voorlopige bescherming wordt gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.

Het openbaar onderzoek

Het gemeentebestuur moet binnen de 30 dagen een openbaar onderzoek opstarten. Dat openbaar onderzoek dient bekend gemaakt te worden op de websites van de

gemeente en het agentschap en via een affiche bij het onroerend goed dat beschermd wordt. Het Agentschap Onroerend Erfgoed plaatst ook een bericht in minstens 3 dagbladen.

Tijdens het openbaar onderzoek heeft iedereen de kans om opmerkingen op of bezwaren tegen de voorlopige bescherming kenbaar te maken bij de gemeente. Het gemeentebestuur bezorgt deze reacties aan het Agentschap Onroerend Erfgoed.

De gemeente kan bijkomend beslissen om over de bescherming een hoorzitting te organiseren.

De definitieve bescherming

De minister kan nu op basis van de stukken uit de voorlopige bescherming en de opmerkingen en bezwaren beslissen over een definitieve bescherming. Zo nodig kan de minister opnieuw het advies inwinnen van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE). Finaal wordt het onroerend goed definitief beschermd door een ministerieel besluit met bijlagen.

Net zoals bij de voorlopige bescherming worden de zakelijkrechthouder(s) en de betrokken gemeente(n) op de hoogte gebracht via een aangetekende brief. Ook nu hebben de zakelijkrechthouders 30 dagen de tijd om eventuele gebruikers van het beschermd erfgoed te informeren. Is het goed intussen verkocht, dan informeer je binnen de 30 dagen het Agentschap Onroerend Erfgoed.

De definitieve bescherming wordt in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd.

Advies en ondersteuning

Erfgoedconsulenten van het Agentschap Onroerend Erfgoed staan klaar om de betrokken partijen te adviseren, te ondersteunen en te informeren over de juridische gevolgen van de bescherming. Zij kunnen ook de nodige informatie verschaffen over de verschillende vormen van financiële ondersteuning voor bijvoorbeeld onderhouds- en restauratiewerken, als je een herbestemming of openstelling overweegt en zoveel meer.

Contact Agentschap Onroerend Erfgoed

Voor meer informatie kan je steeds contact nemen met het Agentschap Onroerend Erfgoed: mail naar info@onroenderfgoed.be of bel naar +32 2 553 16 50.

Bos

Trees For Future: testen van nieuwe soorten voor meer diverse en veerkrachtige bossen

Auteurs: Koninklijke Belgische Bosbouwmaatschappij

Onze Belgische bossen hebben te lijden onder de klimaatverandering en de gezondheidsproblemen die dit met zich meebrengt. Kijk bv. maar naar de *Epicea* die door de droogte verzwakt en vatbaar is voor de schorskever, of de beuk die het moeilijk heeft met opeenvolgende droogte.

Het is in deze context dat de Koninklijke Belgische Bosbouwmaatschappij in 2018 het project *Trees for Future* opstartte. Binnen *Trees for Future* wordt er onderzoek gedaan naar geassisteerde migratie van soorten en herkomsten uit het zuiden als één van de mogelijke manieren om bossen aan te passen aan de klimaatverandering.

Bossen en klimaatverandering

Bezorgdheid: dat is het gevoel dat overheerst als we vandaag naar onze Belgische bossen kijken en naar de ongekende gezondheids- en klimaatcrisis die eraan komt.

Onze bossen worden door enkele boomsoorten – spar, beuk, zomereik – gedomineerd, die erg gevoelig zijn voor de opeenvolging van hete en/of droge zomers die in de toekomst alleen maar vaker zullen voorkomen. Tegenwoordig vertoont 60 % van de soorten die onze bossen bevolken tekenen van verzwakking. Er moet dan ook dringend gewerkt worden aan diversificatie en versterking van de veerkracht van onze bossen, om meer robuuste bosesystemen op te bouwen. Herstel van onze bossen is cruciaal, maar daarnaast is het ook belangrijk om ons af te vragen of wat we vandaag planten wel bestand zal zijn tegen het klimaat van 2100.

Geassisteerde migratie

Het klimaat heeft altijd veranderingen ondergaan en planten- en diersoorten hebben zich aan deze veranderingen aangepast door naar het noorden of het zuiden te migreren naarmate het klimaat opwarmde of afkoelde.

Vandaag voltrekt de klimaatverandering zich echter veel te snel, zodat boomsoorten niet op hetzelfde tempo kunnen migreren. Het risico bestaat dus dat bedreigde opstanden uit hun gebied van herkomst verdwijnen omdat het klimaat voor hen niet langer geschikt is.

De rol van de bosbouwer is hier de natuur na te bootsen en haar werk te bespoedigen door de snelheid van de migratie van de boom kunstmatig te versnellen. Dit wordt geassisteerde migratie genoemd.

Het is op basis van deze waarnemingen dat de Koninklijke Belgische Bosbouwmaatschappij (KBBM) een ambitieus project van bosarboreta ontwikkelde om de soorten en herkomsten van de toekomst te identificeren.

Het project

Doelstellingen en methodologie

Trees For Future heeft tot doel verschillende boomsoorten en -herkomsten in bossen te testen, in een netwerk van proefpercelen die over het hele land verspreid zijn.

Het doel is deze soorten op verschillende criteria te beoordelen:

- aanpassing aan huidig en toekomstig klimaat;
- weerstand tegen plagen (insecten) en ziekteverwekkers (ziekten, schimmels);
- productiviteit en houtkwaliteit voor de houtproductie;
- gevolgen voor biodiversiteit (draagkracht voor fauna en flora, en risico van invasie).

Dit grootschalig langetermijnproject staat onder toezicht van een wetenschappelijk comité waarin verschillende belanghebbende actoren zetelen die mee richtlijnen voor het project opstellen en de voortgang mee opvolgen.

Welke soorten testen we?

De huidige selectie omvat 30 verschillende soorten (12 loof- en 18 naaldboomsoorten).

Het selectiewerk werd op de ervaring van de leden van het wetenschappelijk comité gebaseerd, de adviezen van verscheidene dendrologen (boomspecialisten) en de resultaten van diverse soortgelijke projecten in het buitenland (Reinforce, Esperence, WSL-onderzoek in Zwitserland, ...).

Elke soort wordt door twee of drie verschillende herkomstvariëteiten vertegenwoordigd om op basis van de bodem- en klimaatgesteldheid het beste genetisch materiaal voor de toekomst te selecteren.

Naaldboomsoorten	Loofboomsoorten
Wierookceder	Moseik
Atlasceder	Hongaarse eik
Himalayaceder	Donzige eik
Arizona cipres	Wintereik
Douglasspar	Beuk
Kaukasische spar	Oosterse beuk
Servische spar	Amerikaanse amberboom
Watercipres	Boomhazelaar
Bosnische den	Winterlinde
Corsicaanse den	Tulpenboom
Macedonische den	Alnus cordata
Zeeden	Algerijnse eik
Grove den	
Turkse spar	
Griekse zilverspar	
Syrische zilverspar	
Kaukasische zilverspar	
Kustmammoetboom	

Het netwerk van percelen

De geteste soorten worden in verschillende ecologische contexten (verschillende bodemtypes en klimaten) aangeplant, binnen een netwerk van proefpercelen die over het hele land verspreid zijn.

Er zijn 2 soorten proefopstellingen. De 1ste – meest voorkomende – is een aanplanting van 400 bomen (2 m x 2,5 m) van éénzelfde soort met dezelfde herkomst. In dit geval wordt een proefperceel van 50 bomen aangeduid (met een centraal piket en individuele labels voor elke boom). Deze 50 bomen worden elk jaar tijdens de herfstmonitoring opgevolgd. De 2de soort proefopstelling bestaat uit het aanplanten van kloempen. Elke kloemp bevat 25 zaailingen, waarvan er 9 worden opgevolgd. Op percelen waar deze 2de soort proefopstelling plaatsvindt, moeten – om een correcte opvolging te kunnen uitvoeren – ten minste 5 kloempen met een soort van dezelfde herkomst aangeplant worden.

Dezelfde soorten en herkomst worden op verschillende sites getest en, waar mogelijk, worden verschillende herkomsten van een soort op dezelfde site getest. Op die manier worden de soorten en herkomsten binnen de verschillende ecologische omstandigheden die in België voorkomen getest.

3 aanplantingsmomenten (of aanplantingsgolven) hebben de ontwikkeling van een netwerk van 42 sites verspreid over heel België mogelijk gemaakt. Dit maakt een totaal van 181 proefpercelen uit, waar 27 soorten van 46 verschillende herkomsten getest worden voor samen meer dan 75.000 bomen.

De volgende plantcampagnes zullen de proefopstelling voltooien, zodat deze tegen 2024 klaar is.

UW LANDBOUWER

Advies en ondersteuning
 Duurzame landbouw
 met geïntegreerd natuurbehoud
 Biologische en gangbare landbouw
 Behoud van pachtvrije gronden
 Beheer voor derden

T +32 (0)14 98 01 32

TERRA N.V.

ESTATES MANAGEMENT

www.terra.estate

De opvolging van de aanplantingen

De opvolging of monitoring van de aanplantingen wordt uitgevoerd door vrijwilligers. Deze vrijwilligers worden specifiek voor de opvolging van dit project aangeworven en opgeleid. Er worden twee soorten monitoring uitgevoerd: één in de lente na de aanplant om het percentage van zaailingen die aanslaan te beoordelen, en vervolgens een jaarlijkse monitoring in de herfst voor elk proefperceel.

Tijdens de herfstmonitoring worden voor elke boom op het proefperceel (50 planten per soort/herkomst) de volgende gegevens opgemeten: de hoogte, de diameter en de gezondheidstoestand.

Tabel 1: soorten, herkomsten en sites die in 2020 en/of 2021 opgevolgd werden

Soorten	Herkomsten	Site(s)	Aantal proefpercelen
Turkse spar	Bostan	Lierneux2, Tintange, Hamoir	3
Kaukasische zilverspar	Ambraulori VG Belge	Lierneux1, Hamoir, Tintange, Château Regnault	7
Wierookceder	Californië, Mount Sashta Oregon Ashland	Fellenne, Strud, Bois de l'Or	4
Atlasceder	CAT900 Frankrijk Saumon PP02 Mont Ventoux Frankrijk PP01 Menerbes Frankrijk	Hamoir, Lierneux1, Poppel, Porcheresse, Postel1, Roly, Stoumont, Tintange, Vierves-sur-viroin	27
Himalayaceder	Ongekend	Voort	1
Boomhazelaar	Bulgarije	Voort	1
Tulpenboom	Ongekend	Ohey	1
Watercipres	Ongekend	Voort	1
Corsicaanse den	VG Halle – Koekelare Haute serre VG 002 Sologne - Vayrières - VG 001	Couthuin, Hamoir, Jenneret1, Postel2, Tintange	12
Zeeden	VG6 Mimizan VF2 Saint Augustin	Helchteren, Poppel, Postel2	4
Grove den	VG3 Haguenau Vayrières VG04 Plaines Noord-Oost VG Frankrijk	Couthuin, Haut-Fays, Porcheresse, Postel2, Stoumont	8
Douglasspar	Californië - VG06 Darrington V6 VG1	Lierneux1, Vierves-sur-viroin, Yvoir	5
Moseik	Bulgarije Fr hors Alpes niçoises – 901	Hamoir, Haut-Fays, Lierneux2, Postel2, Roly, Rumillies, Tintange	8
Wintereik	Culée de Faulx	Hamoir, Haut-Fays, Postel2, Rumillies, Tintange, Roly	8
Donzige eik	101 Noord-West 360 Zuid-West Frankrijk	Hamoir, Haut-Fays, Postel2, Roly, Rumillies	17
Kustmammoetboom	Californië zone 097	Jenneret1, Vierves-sur-viroin	2
Winterlinde	Noord-Oost – 200 Duitsland 901 Montagnes Frankrijk	Gozée, Haut-Fays, Lierneux2, Overijse, Peruwelz	7

Percentage van zaailingen die aanslaan en gezondheidstoestand

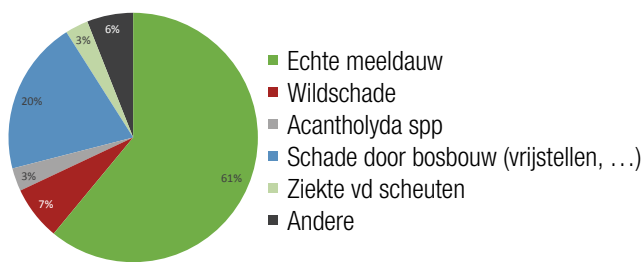
De eerste 3 monitoringcampagnes die sinds 2020 gerealiseerd werden, schetsen een positief beeld voor de toekomst. Het percentage van zaailingen die aanslaan is voor de overgrote meerderheid van de locaties uitstekend. Enkel de mammoetbomen hebben een moeilijkere inworteling op het terrein gehad. Hieruit werd vastgesteld dat deze soort zijdelingse beschutting nodig heeft, om schade door de koude en uitdrogende voorjaarswinden uit het oosten te vermijden.

Uit de opvolging van de gezondheidstoestand blijkt dat 70 % van de bomen gezond zijn, en dat de grove den het bijzonder goed doet. Van de 30 % bomen met gezondheidsproblemen, stierf slechts een klein deel (ongeveer 10 % van de bomen). De soorten die het meest door deze sterfte getroffen werden zijn de douglasspar en de wierookceder. De oorzaken houden echter meer verband met bosbouw-

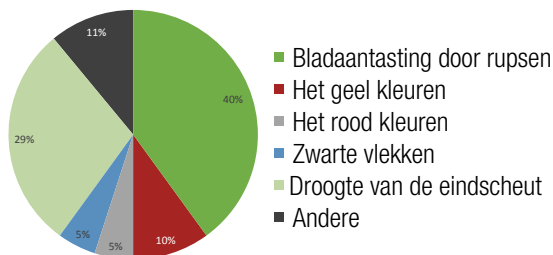
kundige schade (schade of vertraging van het vrijstellen).

Levende bomen met een gezondheidsprobleem vertegenwoordigen slechts 1 boom op 5 en de geobserveerde schade is geen reden tot bezorgdheid. Het gaat om gekende problemen die meestal goedaardig zijn. De twee meest voorkomende problemen komen grotendeels voor bij eik: echte meeldauw en bladaantasting door rupsen (diagram 1 en diagram 2). Voor alle soorten zijn de belangrijkste problemen: sporen van bladaantasting, gevolgd door gedeeltelijke sterfte – of droogte – van de eindscheut, voornamelijk in het jaar dat de zaailingen aanslaan, waarbij de normale groei het volgende jaar hervat.

Bij 20 % van de aangetaste bomen wordt schade door bosbouw geconstateerd. Het is waar dat de – vaak éénjarige zaailingen – een lagere hoogte hebben dan wat bosbouwers gewend zijn, wat het vrijstellen van de zaailingen kan bemoeilijken. Een aanpassing van de soorten zal dus gepaard moeten gaan met een aanpassing van de bosbouwpraktijken.

Diagram 1: Percentage van gezondheidsproblemen in het najaar 2021 op aangetaste bomen vastgesteld.

Diagram 2: Percentage van symptomen in het najaar 2021 op getaste bomen waargenomen

Vooral de moseik, de wintereik en de donzige eik ondervonden problemen met echte meeldauw, bladaantasting door rupsen (in casu ontbladeringsrupsen) en droogte in de eindscheut. Desondanks lijkt de moseik minder last te hebben van echte meeldauw dan de 2 andere soorten eik. Het verschijnsel van droogte van de apicale scheut betreft vooral de donzige eik en de Atlasceder tijdens het jaar van inworteling.

Het is belangrijk om te noteren dat de aanwezigheid van gezondheidsproblemen niet per definitie betekent dat de getroffen bomen afsterven. Wel zou het kunnen dat hun groei – zowel in diameter als in de hoogte – aangetast wordt als het verschijnsel zich herhaalt.

Hoogtegroei

De huidige resultaten betreffen slechts 2 metingsjaren, het 3de metingsjaar is nog aan de gang. Het is dan ook onmogelijk om aan de hand van deze resultaten definitieve conclusies te trekken. Desondanks kan uit deze preliminaire resultaten afgeleid worden dat de boomsoorten relatief vergelijkbare groeisnelheden vertonen, dit met uitzondering van de Turkse spar, de Kaukasische zilverspar en de moseik (die elk lagere groeisnelheden vertonen). Aangezien de sparsoorten erom gekend zijn tijdens hun eerste levensjaren traag te groeien, is deze waarneming waarschijnlijk niet het gevolg van een specifiek probleem op de proefpercelen. De eiken vertonen enige verschillen in groei afhankelijk van de site en de winterlinde vertoont een lagere groei door de Duitse herkomst.

TFF: al 4 jaar, slechts 4 jaar!

Elke bosbouwer weet dat de levenscyclus van een bos veel verder gaat dan die van een mensenleven en dat we dan ook de bomen voor de toekomstige generaties aanplanten.

Uiteraard vormt *Trees for Future* als langetermijnproject op deze levenscyclus geen uitzondering. De aanplantingen die vandaag uitgevoerd worden, zullen decennialang opgevolgd worden. De jaarlijkse metingen, waarnemingen en resultaten zullen in de tussentijd belangrijke informatie opleveren voor de bosbouwers van morgen.

Boseigenaars stellen zich heel wat vragen bij herbebossingen en bij de omvorming van hun bos. Helaas beschikken we nog niet over voldoende informatie om hen te adviseren over nieuwe soorten. Daarom wordt het huidige beheer voortgezet en terzelfdertijd constant onder de loep genomen.

Trees for Future moedigt eigenaars en beheerders dan ook aan om hun aanplantingen te diversifiëren, meer gebruik te maken van soorten die momenteel als secundair beschouwd worden (robinia, linde, den, ...), de herkomst te diversifiëren door meer zuidelijke herkomst in kleine hoeveelheden met meer traditionele soorten te mengen (geassisteerde migratie) en aanplantingen en natuurlijke verjonging te verrijken met soorten met een laag risico (bv. donzige eik in regeneraties met wintereik).

Wil je meer informatie over Trees for Future en/of wil je het project graag steunen? Neem dan zeker een kijkje op www.treesforfuture.be.

MEERSMAN & VAN KEER

ADVOCATENASSOCIATIE

- › Eigendomsrecht - Recht van uitweg - Erfdienstbaarheden
- › Landbouwwet en de Pachtwet
- › Milieurecht - Milieuvergunningen
- › Erfrecht en overdracht van het familiale landbouwbedrijf
- › Dieren: Koop - Verkoop - Aansprakelijkheid

Willem Tellstraat 22, B-9000 GENT
meersman.vankeer@adv-mvk.be

Tel. 09 225 80 30

www.adv-mvk.be

Nieuwsflash

Hervorming pachtwetgeving

Op 9 november werd in de Commissie Landbouw- en Visserij van het Vlaams parlement naar aanleiding van een parlementaire vraag publiek gemaakt dat de Vlaamse meerderheidspartijen een overeenkomst bereikt hebben over de hervorming van de pachtwetgeving. We konden de teksten rond deze hervorming nog niet inkijken, maar lezen op de website van cd&v dat er *'meer flexibiliteit zal worden aangeboden aan eigenaars'* en dat er *'met respect voor de economische rendabiliteit van onze landbouwbedrijven, in de mogelijkheid voorzien wordt om de pacht op te zeggen voor percelen in groene bestemmingen, met het oog om te bebossen'*. Hou zeker onze website en digitale nieuwsbrief in de gaten voor een update over de inhoud van zodra de teksten openbaar ter beschikking zijn.

Nieuwe pachtprijscoëfficiënten

Bij de redactie van deze editie van De Landeigenaar starten de onderhandelingen voor de nieuwe pachtprijscoëfficiënten op. Veelal worden de nieuwe pachtprijzen rond Kerstmis overgemaakt aan de pachter. Informeer u op onze website en via onze digitale nieuwsbrief om de nieuwe pachtprijzen te kennen.

Meer info over de berekening in Landeigenaar 86 en op onze website: <https://landelijk.vlaanderen/nieuws/nieuwe-pachtprijscoefficienten-2020-2022/>

Inschrijven op de digitale nieuwsbrief van Landelijk Vlaanderen: <https://landelijk.vlaanderen/contact/nieuwsbrief/>

Inschrijven op de digitale nieuwsbrief van APB-NB: <https://www.privaat-beheer.be/contact/schrijf-je-in-op-onze-nieuwsbrief/>

Industriële complexen
KMO-gebouwen
Logistieke ruimtes
Winkelcomplexen
Kantoren
Zwembaden

www.willynaessens.be

Zoekertjes

Jouw zoekertje hier? -> redactie@landelijk.vlaanderen

Events

Jouw event hier? -> redactie@landelijk.vlaanderen

Abbeelding: Unsplash.com - Chad Madden

Waarheen deze winter?

Noël château Rixensart

25 november

t.e.m. 18 december 2022

<https://www.noelauchateau.be>

*Noël au
Château de Rixensart*

Tentoonstelling

Hans Vandekerckhove

1 oktober 2022

t.e.m. 31 januari 2023

Adornes domein, Brugge

<https://www.adornes.org>

Kerstmagie

3 t.e.m. 23 december 2022

Kastelen: Westerlo, Aartselaar, Laarne, Vlamertinge, Wijnendale, Sint-Truiden, Huldenberg, Soignies, Gembloux & Hotton

<https://www.kerstmagie.be>

Kerstmagie

Kerstconcerten

1 december 2022

t.e.m. 31 januari 2023

Huis Beaucarne, Ename (Oudenaarde)

<https://www.huisbeaucarne.be>

Leden van Landelijk Vlaanderen kunnen gratis van deze ruimte gebruik maken voor een kleine aankondiging die verbonden is aan het landelijk eigenaarschap.

Landelijk VASTGOED ANDERS BEKEKEN

landelijk wonen

bouwkundig erfgoed

agrarisch vastgoed

Tel 0474/040 111 • info@vanhovevastgoed.be • www.vanhovevastgoed.be

Natuur en erfgoed gaan hand in hand

Samen werken we aan de toekomst van uw domein!

Landmax
Part of United Experts

Laat een geïntegreerd beheersplan opstellen met oog op een duurzame toekomst.

Ontdek er alles over via:

www.landmax.be/beheerplanning

i.s.m.

ERF
GOED
EN
VISIE

Contacteer ons via
info@landmax.be of bel 014 26 25 00